je odsouzení těchto praktik hned za sebou. *„Nebudeš obcovat s žádným dobytčetem a neznečistíš se s ním. Ani žena se nepostaví před dobytče, aby se s ní pářilo. Je to zvrhlost.“* (Lv 18, 23).

Dokonce ani masturbace a přerušovaná soulož neunikla přísnému soudu rabínských autorit. Oba tyto akty byly považovány za rovnocenné s vraždou člověka. Tyto otázky si ovšem žádají mnohem detailnější výklad, který si tento letmý náčrt nemůže klást za cíl.

Uzavřít tuto kapitolu bychom snad mohli ponaučením moudrých mužů dávnověku o tom, že cudnost a umírněnost jak v jídle, pití, tak i v sexuálních vztazích, jsou těmi nejdokonalejšími ctnostmi vedoucími ke zdraví a harmonii. V jejich očích člověk, který se zcela oddával tužbám a chtíčům, v sobě ubíjel pravé lidství.

Když má člověk hlad, má se najíst, má-li žízeň, ať se napije a nejsou-li ukojeny jeho tělesné tužby, ať se ožení. Vždyť všichni lékaři doporučovali „léčit lásku“ manželstvím. Muž nemá žít bez ženy, neboť manželství, jak pravili moudří, je tím nejlepším způsobem, jak dosáhnout pravé čistoty.

Džarámaranakalá aneb Ars moriendi (I)

VLADIMÍR MILTNER (†)

Alexandr pravil: „Jak dlouho je člověku prospěšno žít?“
Ind odpověděl: „Dokud neuzná, že smrt je mu prospěšnější než život.“
Res gestae Alexandri

Uběhlo pět let od smrti našeho nezapomenutelného kolegy a přítele PhDr. Vladimíra Miltnera, CSc., vědeckého pracovníka-indologa a buddhologa Orientálního ústavu AV ČR. V duchu uvedeného citátu odešel z našeho středu smrtí dobrovolnou ve své milované zemi Indii dne 13. ledna 1997. Tam se vydal 8. prosince 1996, když byl předtím oznámil ředitelství Orientálního ústavu své rozhodnutí ukončit v něm pracovní poměr. Stačil řediteli ještě věnovat svůj čerstvě vyšlý překlad práce Madhu Bazas Wanguové Buddhismus s neobvyklým věnováním: „Můj milý příteli, ahoj naposled, Vláďa, 8. 12. 96“.

Za svého krátkého a posledního pobytu v Indii (prosinec 1996 – leden 1997) si Vladimír Miltner vedl deník s ponurým názvem „Umění umírat“. Tuto 148 stránkovou práci vytvářel v neobyčejně svízelných podmínkách, často o hladu, s poraněnou pravou rukou a stále ho pronásledujícími bolestmi, v rekordně krátkém čase dvaceti devíti dnů, od 10. prosince 1996 (datum prvního záznamu) do 7. ledna. V ní zaznamenával vedle svých chmurných úvah, vyvolávaných jeho tušeným nedobrým zdravotním stavem, také zážitky z každodenního života v Indii podél trasy jeho putování Rádžasthánem z Džódhpuru do Mathury, místa jeho skonu.

V závěru práce napovídá cosi o tom, co záhy skutečně následovalo: „Můj původní úmysl byl dojít do Váránasí na Hanumánův brod. To se mi nepodařilo, protože ani silný duch nepozdvihne zchátralé tělo... Takže jsem došel jen do té Mathury na brod Znaveného poutníka na břehu temnovodé Džamny neboli Jamuny.“ Na sám konec jako Addendum ještě připojuje: „Zítra (tj. 8. ledna) vycházím z Mathury neznámým směrem a nenesu s sebou nic než pikslu se sušenkami, feldflašku, ručník, mýd-

lo, spacák, kapesníky, pas a pár rupií, ale opravdu pár, jo, abych nezapomněl, taky ten jed."

Protože tento deník nemá z dobrých důvodů naději na samostatné knižní vydání, dohodl jsem se s paní Marií Miltnerovou, dědičkou Vladimírovy písemné pozůstalosti, na zpřístupnění alespoň některých vybraných částí z tohoto ojedinělého „cestopisu", dokládajících osobitost autorových postřehů, trefnost a brilantnost jeho stylu a místy i známý miltnerovský sklon k legraci a nadsázce.

K vydání těchto ukázek jsem se rozhodl po zralé úvaze, jak mne k tomu ostatně vybízel sám Vladimír (v dopise z 5. ledna 1997: „S Ars moriendi byste měli nakládat s rozvahou. Ale je to stejně jedno, protože je po mně.").

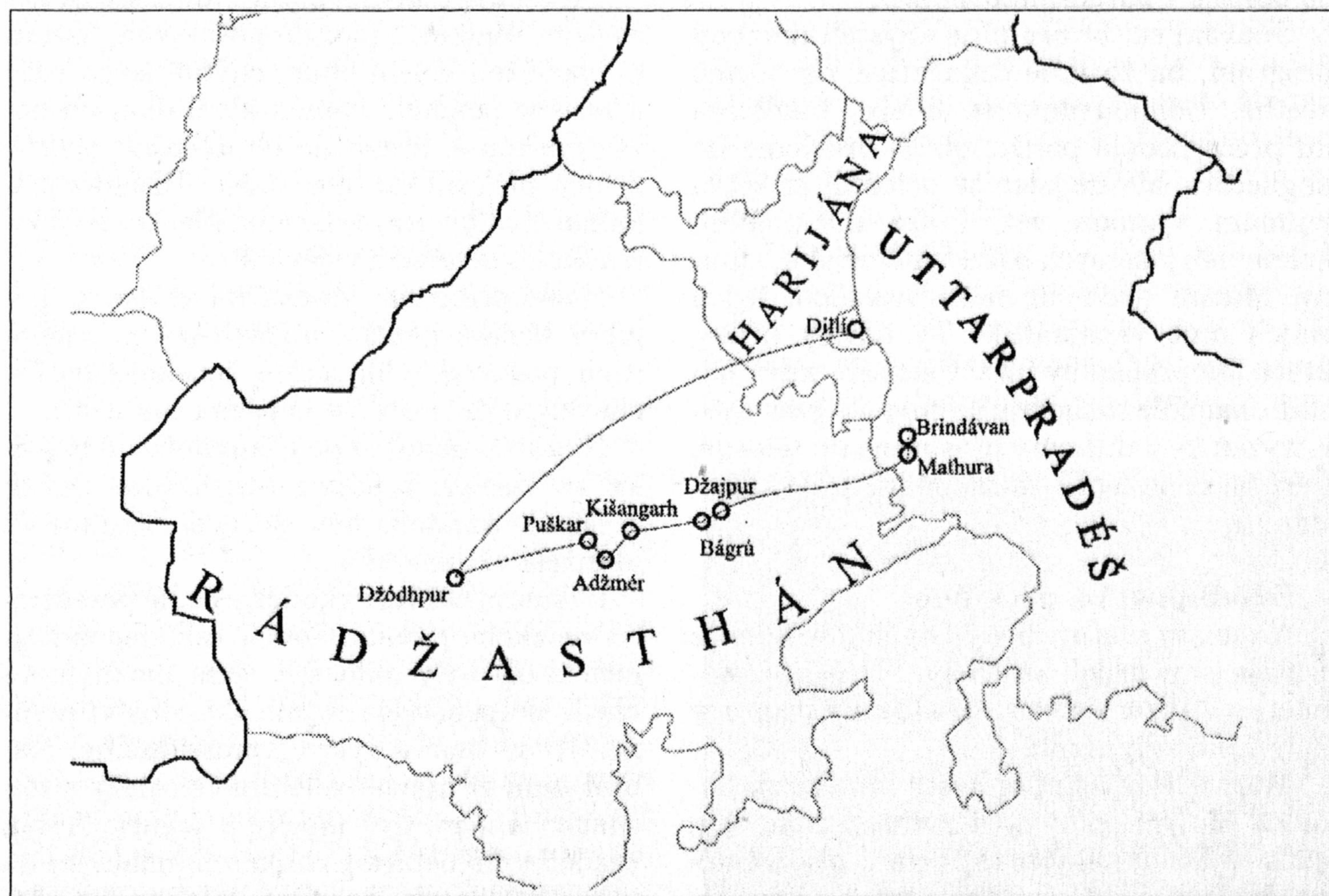
Výběr úryvků se řídí jejich chronologickým řazením v originálu.

Josef Kolmaš

Džódhpur, 10. prosince 1996

Dnes jsem se během osmnácti hodin dokodrcal vlakem z Dillí do Džódhpuru. Teď jsem zde, v domě Džajdéva Avasthího…*

Džajdév se narodil 10. července 1933, to jest o čtyři dny později než já. Dnes jsme se setkali poprvé, ale dopisujeme si od roku 1950. Sice už nemá zuby, jeho „dvaatřicítka"

Mapka Miltnerova putování z Dillí přes Džódhpur, Adžmér a Džajpur do Mathury (prosinec 1996 – leden 1997) – Nakreslil J. Strnad.

* Miltnerův přítel Džajdév Avasthí (v anglické podobě jeho jména Jaideo Awasthi) je znám též jako autor současné indické sci-fi literatury. Ukázku z této jeho tvorby pod názvem „Svítání" přinesl v Miltnerově překladu Nový Orient 51, 1996, str. 180–181. K fenoménu dobrodružně-fantastického žánru v hindské literatuře, objevujícího se v Indii od konce 19. století, viz stať D. Markové, „Tajemný svět hindské Čandrakánty", Nový Orient 47, 1992, str. 102–103.

vzala za své, takže si pořídil novou, ale je to bystrý čiperný stařík, jejž zřejmě nesužuje žádná choroba.

Jeho Urmila, jež na svatební fotografii byla pohledným děvčetem, je laskavá a milá hromada masa, tuku a jiného materiálu. Na prahu domu přede mnou skropila zem vodou, osvítila mne kahanem a na čelo mi vtiskla červené znamínko. Pak na mne vhodila hrstku rýže a tak jsem byl uvítán a přijat. Syn Dinéš, který teď vede Džajdévovo knihkupectví, snacha a tři dítka se uklonili až k zemi a „sňali mi prach z nohou". Kdyby jen tušili, proč vlastně jsem v Indii, zhrozili by se.

Byl jsem znaven, nohy mi podklesávaly a třásl jsem se. Dal jsem si hrnek čaje a teplou sprchu a byl jsem s láskou a péčí uložen do postele v parádním pokoji...

Obávám se, že pro mne chystají náročný program, ba že mne čeká účast na nějaké svatbě. Domlouváme se dobře, hindština mi přece nedělá potíže, občas přejdeme na angličtinu, ale už jsem se přistihl, že sotva vnímám význam vět, které mi poletují kolem uší, jako bych byl uvnitř nějaké bubliny. Musím prohodit něco veselého, jejich smích mne vzpamatuje. Ty návaly hrůzy, které mě přepadaly už v Čechách, když nastal okamžik rozhodnutí, pomalu přestávají,trýzeň se z duševna přesunuje do tělesna. Čert ví, co je lepší. Každopádně to je ireparabilní...

Džódhpur, 13. prosince

Na místo svatby dívky Dípálí a mládence Šailéše jsme přijeli krátce po 14. hodině. Konala se v Inženýrském středisku a přípravy byly v plném proudu...

Mezi scházejícími se hosty procházeli číšníci s plnými podnosy a nabízeli vodu, čaj, džus a jednohubky přeslazené i překořeněné. Malá děvčata rozdávala mezi pány různobarevné květy bez stopek, napíchané na dřevěných špízech. Kolem 17. hodiny se očekával příchod ženicha s průvodem. Květy na špízu jsme měli rozdat mezi účastníky průvodu. Pak už bylo slyšet blížící se břesknou muziku: klarinet, trumpetu, dva trombony a buben. Ženich táhl za nevěstou, jež byla zatím ukryta v jakési komnatě. Hudba byla strašlivá, a to si s sebou ještě vzali zesilovací zařízení na dvoukoláku se čtyřmi ampliony namířenými do čtyř stran světových. Ženichovi přátelé tančili kolem muzikantů. Rozdali jsme špízy a ženich byl usazen na jednom ze dvou skvělých křesel ve vyzdobeném kinosále. Dívky mu přivedly nevěstu a posadily ji k němu na druhé z křesel. Neustále byli pohazováni přepestrými květy a okvětními lístky (botanici říkají spíš okvětní plátky, ale to mi připomíná plátky tlačenky)...

Nato ženicha a nevěstu odvedli pod nádherný baldachýn s chybou v nápise, kde už u planoucího ohně seděl žlutě zahalený kněz; přes roucho měl tlustý žlutý svetr, jelikož je prosinec a teplota ovzduší klesla na 25 °C. Večer už bude opravdu zima, sotva 18–20 °C...

Obřad byl únavně dlouhý, ale stále se něco dělo. Budoucí manželé povstávali, usedali, obcházeli kolem ohně, chytali se za ruce a zase se pouštěli, ženich kladl dlaň na nevěstino témě, házeli do ohně čočku a rýži, ženich přiléval do ohně oleje, Džajdév přikládal špalíky dřeva, Urmila klacíky a Dípálí a Šailéš se tvářili vyjeveně.

Hosté přihlíželi, procházeli se kolem, popíjeli všeliké nealko, střídali se na záchodech, postávali v hloučcích, ženské se pošťuchovaly, děti skotačily, já jsem očumoval...

Nakonec učinil Dípálí Singhové do pěšinky ve vlasech krátkou rumělkovou čárku a Dípálí přestala být slečnou Singhovou. Manželství uzavřeno...

Svatební obřad, vykonaný podle prastarého védského rituálu, končil velkolepou žranicí. Stoly byly naloženy vším možným ve všech skupenstvích vyjma skupenství plynné. To se teprve vytvoří individuálně. Nabral jsem si hlavně zeleninové saláty a míchanici *khičrí*, dvě placky a jogurt. Avšak vyslídila mě babice Urmila a nandala mi na talíř několik přeslazených kulek *guláb-džámun*. Ta laskavá osoba mě usmrtí předčasně...

Puškar, 16. prosince

Autobus byl nabit. Strop a zavazadlový prostor pod ním byly sice potaženy barevně vzorkovaným plyšem, ale vešla by se tam jen dámská kabelka. Kufřík jsem měl pod noha-

ma a kabelu vedle sebe, takže jsem zabíral půldruha sedadla. Všude jinde už bylo obsazeno a přišel jakýsi floutek nevalných mravů; dožadoval se místa. Řekl jsem, že klidně, ale kam si mám dát zavazadla. V Indii si cestující s většími kufry nebo balíky bez okolků vlezou rovnou na střechu, ale floutek si mi to nedovolil navrhnout. Stejně bych to neudělal. Dovolil si však to, že mi hrábl do kabely a vzal si noviny, které mi věnoval pan Kóthárí. Nechal jsem to být, protože jednak jsem ho připravil o půl sedadla, a jednak čta nebude kecat. Půjčil půlku novin sousedovi přes uličku, a když se oba sdostatek informovali o současném dění doma, ve světě i na hřištích, noviny složil a zase beze slova mi je strčil do kabely. A mlčel celou cestu.

Autobus, ačkoli narván, stále přibíral další cestující. V Indii prostě neplatí některé přírodní zákony. Když jsme přijeli do Puškaru, vyhlížel autobus jako haluz s rojem včel – nebylo ho vůbec vidět. Floutek řekl: „Vystupte a já podám." Vystoupil jsem, to jest procpal jsem se lidskou hmotou, a floutek mi okénkem podal kufřík i kabelu. Byl jsem v Puškaru. Nikdo mne, chvála Šivovi, neočekával. Telefon a telegraf nezapracovaly. Teď jsem konečně sám, jen kolem mne je ta miliarda Indů…

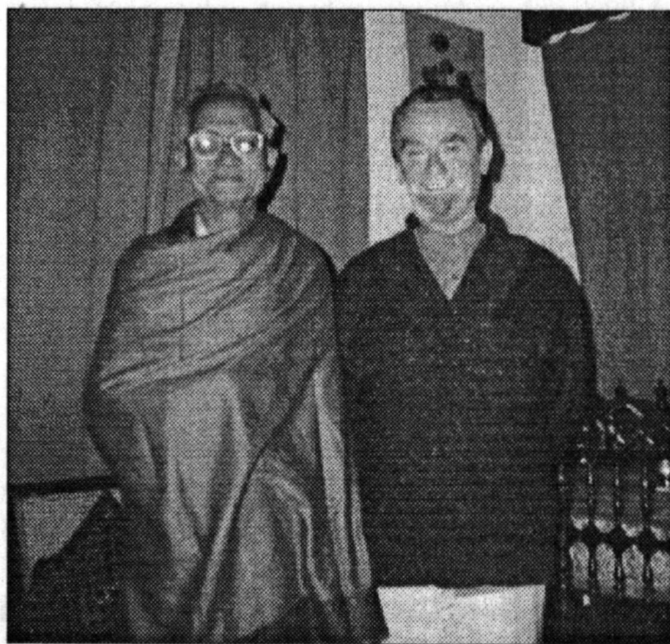
Puškar je proslulé poutní místo s hezkým jezerem a zalesněnými kopci. Kromě posvátnosti proslulo též svými velbloudími trhy: ten letošní se konal 22.–25. listopadu, roku 1997 to bude 11.–14. listopadu a roku 1998 1.–4. listopadu. Je zde též jeden z velice mála chrámů boha Brahmy, prvního z božské Trojice. To je chrám pozoruhodný, protože ačkoli je na jeho průčelí v písmu dévanágarském správně napsáno BRAHMA, latinkou pod tím se skví BRHAMA; a stejně o jednu uličku dále je ukazatel WAY TO BRHAMA TEMPLE. Ale HOTEL BRAHMA u autobusového nádraží to má správně. Kupodivu. Indové jsou v tomhle impresionisti. Lehce načrtnou, však ty pochopíš. Například TOUREEST BUS nebo HEYAR DRESAR. Též jsem viděl DEVELOPMNTE CROPORATION a HERE ALL EVELABEL. Ale proč ne? G. B. Shaw kdysi přišel na to, že v angličtině by se slovo *fish* (ryba) docela dobře mohlo psát *ghoti* a číst stejně „fiš", neboť *gh* v *enough* se vyslovuje *f*, o ve *women* se vyslovuje *i* a *ti* v *nation* se vyslovuje *š*…

Puškar, 17. prosince

Dnes jsem toho moc nenachodil. Napsal jsem Džajdévovi a panu Kóthárímu, rozeslal pár pohledů a malý balíček domů, kde mne jistě proklínají. S balíčkem byl na poště problém. Nevěděli, co je CZECH REPUBLIC. Jejich komputor jim vytrvale ukazoval CZECHOSLOVAKIA. Snažil jsem se je přesvědčit, že Slováci toužili po svobodě a nezávislosti, a tak mají, co si nadrobili. Nic platno. Vytáhl jsem cestovní pas a povídám poštmistrovi: „Bábu-dží, koukněte se, že mám v pase CZECH REPUBLIC." Odvětil vážně: „Já, sáhibe, nemám právo prohlížet cizincům pasy." To je pak těžký.

Nakonec poštmistr přišel na to, že když je to střední Evropa, tak že by poštovné mohlo být stejné jako do Rakouska nebo do Maďarska a tázavě na mě pohlédl. Dychtivě jsem souhlasil, vysolil jedenaosmdesát rupií a zase se ta koza nažrala…

Bázár je přebělošen. Většinou jsou to US a GB bledule. Dva mládence jsem zaslechl mluvit česky, ale neobtěžoval jsem se. My běloši se míjíme nevšímavě; dosti toho, že si nás všímají ziskuchtiví obchodníci, zpro-

Společné foto Vladimíra Miltnera s Džajdévem Avasthím (z rodinného archivu Marie Miltnerové).

středkovatelé, poskytovatelé všech služeb (za policejní stanicí vedle školy je podnik profesionálního baliče balíků) a zařizovatelé všech nápadů. Některé děti zdraví každého bělocha slovem *helou*, já jim odpovídám Rám-rám. Když jsem se vracel krátce po poledni domů, volaly na mne dvě malé školačky *buddhú, buddhijá*, tedy roztomile blbče, blbečku. Chechtal jsem se a odpověděl jsem jim, aby se doma zeptaly svého dědečka, co jsou ony. Nebudu přece na ty *baččí-kaččí*, dítka-kvítka, sprostý...

Z druhé strany ulice volaly dvě dívky v nejlepších letech *„namasté, namasté"* a vábily mne k sobě. Copak o to, my jsme vlastně taky dva, ale v některých záležitostech jsem zatvrzelý. Nebo snad zatvrdlý? Zavolal jsem na ně: *„Ágé čaló!"* Neboli" „Jděte furt!" Načež jedna z nich mi řekla posměšně: *„Hastaguru kí džaj hó!"* To jsem nejdřív nepochopil, až když jsem popíjel čaj u Durgy, se mi rozbřesklo, že to je pěkná sprosťárna, jejíž překlad nemohu vrhnout na papír. Ale vždyť i já jsem je urazil, když jsem opovrhl jejich všestranně pěstěnými půvaby...

Adžmér, 18. prosince 1996

Všechno špinavé prádlo vypráno a vyžehleno, čaj dopit, věci sbaleny. Dnes začíná Pajdal-kunda-játra, Pěší jasmínová pouť. Chci z Puškaru dojít do Adžméru, to je stará Adžajaméru. Nevím přesně, jak je to daleko, údaje z různých pramenů se různí – od 11 do 14 km. Je to asi tím, jestli se to měří na okraj města, nebo někam doprostřed. Každopádně je to v normě, kterou jsem si skromně stanovil s ohledem na své bídné tělo...

Z Puškaru jsem vyšel po silnici, ale kousek za mýtem jsem odbočil do prašné kamenité pustiny porostlé řídkou travinou a sem tam keříkem nebo stromkem. Ať už je z Puškaru do Adžméru těch kilometrů jedenáct nebo čtrnáct, skutečností dost tvrdou jest, že cestu přetíná pohoří *Nág pahár*, Hadí hora...

Nág pahár není žádný Himálaj, něco jako menší Krkonoše. Zvlášť strmé úseky byly opatřeny velmi dobrým schodištěm, za což jsem byl vděčen. Když jsem byl nahoře, měl jsem jako na dvou dlaních Puškar za sebou a Adžmér před sebou. A kolik jsem vylezl nahoru, tolik jsem zase slezl dolů. Cestou jsem nepotkal živáčka, co by tu dělal, když autobusová jízdenka stojí na naše peníze asi dvě sedmdesát!

Potkal jsem jen rozmanité ptactvo, pár ještěrek, šedé veverky s pruhovanými hřbítky, jak jejich dávného předka svými božskými prsty pohladil sám Ráma, vtělení Višnuovo, a hlavně všudypřítomné dlouhoocasé opice langúry. Hadů jsem na Hadí hoře neviděl.

K prvním adžmérským domkům jsem došel kolem 15. hodiny. Oslovil mne bicyklový rikšák, kluk asi patnáctiletý: „Sáhib?" V očích otázka.

V mém mozku neporušitelná zásada „nejdřív dohoda o odměně". Položil jsem kufřík na zem. „Kolik peněz k nádraží?"

„Osm," řekl.

Zvedl jsem kufřík.

„Šest," řekl.

„Aččhá."

A jeli jsme k nádraží. Ačkoli to bylo po rovině, kluka to zmáhalo. Vážil podle odhadu tak čtyřicet kilo. Opíral se o pedály střídavě celou vahou, ale šourali jsme se pomalu. Ale já nespěchám. Dojít mohu kdekoli.

Před adžmérským nádražím, na němž se skví příslušné označení v písmu dévanágarském (hindština), latinském (angličtina) a arabském (urdština), jsem slezl a vytáhl váček.

„Uznejte, pane," řekl bez bližšího vysvětlení.

Dal jsem mu deset rupií. Za to jsem se mohl z Puškaru do Adžméru svézt autobusem třikrát a ještě by mi zbylo na betelový svitek ke žvýkání...

(Pokračování v příštím čísle)

abstrakcí, protože je arbitrární, tudíž neskýtá prostor pro dialog. Abstraktní umění připomíná komunikaci s někým, kdo vynalezl svůj vlastní jazyk. Nemůžete s ním hovořit, když ten jazyk neznáte. Je-li člověk totálně svobodný, je i totálně vykořeněný. Nikdo si ho nebude všímat a naslouchat mu – zůstane bez publika. Chce-li něco sdílet, musí tu být základ pro interakci.

Možná, že se Číňané nikdy nepustili do plně abstraktního umění, protože potřeba vyjádřit se svobodně u nich byla plně saturována krajinomalbou. Krajinomalba je totiž na jedné straně velmi konkrétní, ale zároveň má abstraktní kvality. Každý ví, jak vypadá kůň, člověk nebo dům, ale nikdo nemůže vědět, jakým způsobem je zkroucený peň starého stromu, nebo jak je tvarovaná skála či kámen. V tom je malíř krajiny svobodný. Vztah mezi konkrétním a abstraktním se promítá ve vztahu mezi podněty, přicházejícími z vnějšího světa, a vnitřním prožitkem malíře. Když se obojí harmonicky setká a začne rezonovat, vzniká skutečné umělecké dílo. Cílem není realistické postižení konkrétní krajiny. Krajinomalba je reflexí malířových vnitřních rytmů, obraz krajiny je malířem nově zorganizovaný rytmus vnějšího světa.

Vaše obrazy mají výraznou barevnost. Jaký je Váš vztah k barvám?

S jistou nadsázkou lze říci, že barva je kopie reality – teprve černobílá je interpretace. Můj učitel Pchu Sin-jü jednou poznamenal: V tušové malbě můžeš použít barev, chceš-li, ale barva je jen maso. Černé tušové linie – to jsou skutečné kosti, pravá podstata. Je-li špatná, barva to nezakryje. Já se snažím vnést do svých obrazů víc barev než můj učitel, nicméně jsem opatrný. Myslím, že používá-li malíř přespříliš mnoho barvy, riskuje, že bude označen za příliš dekorativního až kýčovitého. Ovšem – staré umění bylo barevné. Zrod monochromního tušového malířství se datuje do období Pěti dynastií *[10. stol. n. l. – pozn. H. T.]*. A tak jednou z povinností dnešních umělců je spojit černobílou tušovou tradici s barevnou tradicí z doby před Pěti dynastiemi.

Děkuji a přeji hodně radosti z další tvorby.

S tchajwanským malířem rozmlouvala
H. Třísková

Džarámaranakalá aneb Ars moriendi (II)

VLADIMÍR MILTNER (†)

Adžmér, 19. prosince

Probudila se mi levá kýla; recidivující pravá a nejmladší pupeční jsou zatím klidny. Pravá noha po zánětu nervů pobrnívá až nepříjemně, levá po hlubokém zánětu vmezeřeného pojiva trochu otéká a tmavne. Střevo a játra bolí normálně, to jest stále, tu silněji, tu slaběji. Taky sliznice nosní se netěší z toho věčného prachu všude. Písek už tu není, zatím se nedostal přes Hadí horu. Smrkám krev a kašlu. Ale stačí mi jíst jednou denně...

Adžmér je město hodně muslimské, často sem jezdili mughalští císaři na výlety. Vyšel jsem z Čampy, která je na bázáru hned za Madárskou věží, a dal jsem se vlevo hemžícími se lidmi pěšími i dvoukolými a čtyřkolými, kravami, psy a prasaty. Koupil jsem si betelový svitek; nechutnal mi tolik jako ten můj první roku 1964 v Bombaji. Tehdy jsem byl ještě indologické tele. Domníval jsem se, že hlavní je pro mne upřímná a pilná práce, usilovné bádání, a to bez ohledu na politický stav ve vlasti... Domníval jsem se, že věci čisté lze udržet dál od věcí špinavých, že filozofie ze svých výšin skrápí politiku nebeskou rosou, třebaže politika k ní ze svého mo-

čálu smrdí. V tom jsem se mýlil. Za několik let nás přepadly bratrské armády a pražská orientalistická škola dostala ránu, z níž se jen těžce a pomalu vzpamatovávala a ještě dlouho se nevzpamatuje, vůbec-li.

Vzpomínám si, jak byla rychle svolána celoústavní schůze, nikdo nevěděl, o co jde, a jeden z několika cizích pánů suše sdělil akademiku Průškovi, že je s okamžitou platností zbaven funkce ředitele Orientálního ústavu. Byla to bomba. Všichni jsme ztuhli. Tupé napětí.

Okamžité nutkání mne podnítilo k reakci. „Tak snad půjdeme našemu starýmu aspoň potřást pravicí, ne?“ A už jsme se všichni hrnuli. Cizí pánové čuměli a ani se nepokusili prosadit stranickou kázeň. Pak mě za to vyhodili a trvalo to sedmnáct let, než jsem se mohl vyhrabat z močálu a umýt se v čisté rose.

Náhle jsem spatřil řeznický krám. Byl jsem už v muslimské čtvrti. Všiml jsem si, že někteří bradatí muslimové s bílými čepičkami na mne pohlíželi vlídně. No jo, moje prošedivělá bradka bez kníru vyhlíží dost muslimsky...

Když jsem se vracel, koupil jsem si dvě velké placky s česnekovým máslem. Obvyklá otázka: „Which country?“ Po mé odpovědi se prodavač obrátil k pekaři, jenž v pozadí pleskal těsto do příslušných tvarů a pekl je v *tandúru*, a pravil: „Vidíš, kde všude jsou naši bratři!“

Měl pravdu. Já to sice nejsem, ale jsou u nás i čeští muslimové, zrovna jako čeští buddhisté a další, ba dokonce vím o jednom „thagistovi“, jak si sám říká, počítaje se mezi *thagy*, kteří ke slávě bohyně Kálí škrtí bohatce hedvábným šátkem zezadu, zakopou je a jejich peníze si svým právem ponechají...

Do Adžmérského muzea v Akbarově paláci už jsem nešel, ačkoli to prý za to stojí. Ale jsem unaven. Co za co stojí?

Džahi bhávai, tahi džái, pravil starý Džóindu, spisovně Jógíndra, totiž Jdi tam, kam chceš, z čehož plyne Nechoď tam, kam nechceš...

Lárpura, 20. prosince

Jdu po rovině. Když jsem opustil silnici, dostal jsem se do polí. Některá jsou téměř suchá, na jiných vidno pečlivě vyhrabané stružky, v nich se blyští voda, tady tak vzácná. Na rozsáhlých úhorech se pasou ovce a kozy, také buvoli a sem tam nějaký ten velbloud. Zejména na zavlažovaných polích postávají jacísi čápovití ptáci. Avšak jen zřídkakdy vidět človíčka. I u nás rolnictvo v prosinci užívá zimního spánku...

Jdu dál a povzbuzen čajem promýšlím Kabírovu myšlenku *Džó pindé sói brahmandé*, Co je v těle, je v Brahmově vejci. Brahmovo vejce je vesmír a *pinda* má mnoho významů; mimo „tělo“ to může být i „žvanec“, „hrouda“ aj. Kabír měl samozřejmě pravdu, protože v Brahmově vejci je všechno, tedy i každá *pinda* a tím pádem i všechno, co obsahuje. Staroindičtí anatomové říkali, že tělo je vak na samé nečistoty, přímo sajrajt: tuk, sémě, krev, morek, sliny, trus, moč, ušní maz, hlen, slzy a pot. Tak co vlastně obsahuje to Brahmovo vejce?

On vůbec ten Brahma je takový bůh-nebůh. Původně jen posvátný výrok, modlitbička, potom vůbec všechno, vesmír, až se to personifikovalo v prvního z božské Trojice, v boha Tvůrce, ačkoli on sám byl stvořen lidskou tvůrčí fantazií. Zajímavé je to, že Brahma, sám zprvu Slovo, se dostal do konfliktu s bohyní řeči Sarasvatí (prý vynalezla sanskrt!) a měl v tom prsty také žrec Nárada, proslulý svým sklonem k občasným poťouchlostem. A zřejmě proto, že se Brahma zachoval k Sarasvatí negalantně, má v Indii tak málo chrámů.

Takto přemítaje a závěru nedocházeje, protože až skončí tento čtvrtý věk *kali*, a to bude za hezkých pár statisíců let, a s ním náš velevěk, Šiva, bůh Ničitel, zatočí s naším světem podle svého, a tu bude muset opět vystoupit přehlížený Brahma a znova ho stvořit do lepšího prvního věku dalšího velevěku, tedy takto přemítaje a závěru nedocházeje, došel jsem přece k něčemu, totiž k vesnici Lárpuře, a vstoupil jsem do ní...

Kišangarh, 21. prosince

Z Lárpury jsem vyšel časně. Na polích se nic neděje. Sem tam se na velkém úhoru pase různý dobytek a brav, ale na čem se to tam vlastně pase, to není ani vidět. Vykračuji si zvesela, ranní sprcha studenou vodou – totiž jaká sprcha, poleješ se hrnkem

vody z kýblu, to je ta sprcha – tedy ranní sprcha je výborné osvěžení před tou prašnou cestou. Sliznice nosní si už zvykla. Kráčím stále na severovýchod, dnes bych měl dospět do Kišangarhu…

Na jednom z políček upravoval velice oturbanělý rolník zavlažovací stružky. Napřímil se a pozdravil mne: „*Rám-rám.*"

Též jsem pozdravil: „*Rám-rám.*"

Místo běžné a téměř předvídatelné otázky, „which country" se zeptal: „Z kterépak ty jsi vesnice?" Tak se totiž tážou vesničané. Když jsem mu to prozradil (ale říkám *Čech republic*, nikoli *Ček*, protože slovo *ček* znamená *šek*, takže by se to dalo chápat jako *Šeková republika* a to by se mi nelíbilo), zamyslel se a rozvážně pravil: „To musí být hodně daleko!"…

Teď jsem si v souvislosti s nedotknutelnými (*aspršja, ačhút*) vzpomněl na to, jak náš *guru* dr. Pořízka tvrdě trval na tom, že se má říkat správně *nedotýkatelní*, protože se jich příslušníci vyšších kast nesmějí dotýkat, aby se neposkvrnili. To je sice pravda, že se jich nesmějí dotýkat, ale oni se jich nesmějí ani dotknout, takže ten rozdíl *nedotknutelní – nedotýkatelní* tkví jen v rozdílu vidu, což je zanedbatelné. To jsou takzvané „kaprice starců".

Když nám prof. Friš vyprávěl o přízvuku v sanskrtu, použil termínů přízvuk *ražený* a *tažený*, čímž mínil přízvuk ostrý a tupý. Jenže když jsme tyto termíny vyslovili při zápočtu u asistenta (dnes už profesora) Fišera, začal se opovržlivě smát a držel nás za blby. Do jisté míry měl pravdu, byli jsme potěr, protože mimo tyto přízvuky *udátta* a *anudátta* jsou v sanskrtu ještě cirkumflex *svarita* a monoton *ékašruti* (když se huláká zdálky nebo když se recitují posvátné výroky, formule nebo oslavné vzývání při obětním obřadu). Podrobněji je to v Páninim od sútry 1.2.29.

Ostatně i sám prof. Fišer má svůj kapric. Když dospělý muž po uvážlivém rozhodnutí odejde z domova, aby se stal potulným žebravým mnichem, říká se, že „odešel do bezdomoví". Prof. Fišer na tom našel chlup a vysoudil, že takový výstředník odešel „do bezdomí". Jenže tihle mnichové, zejména buddhističtí, žijí v klášterech, tedy v domech, z nichž se vycházejí toulat a vyžebrávat si potravu. Tak jaképak „bezdomí"?

Svůj kapric měl i profesor Pertold. Tomu se nezdál termín „převtělování", dvě předpony mu byly příliš, a prosazoval „přetělování". Indové říkají prostě *punardžanma*, znovuzrození. Že bychom místo „Višnuova vtělení" začali říkat „Višnuova tělení"?

Ovšem já jako stařec mám už taky právo na svůj kapric. Vymyslel jsem si, že veledůležitý indický pojem *dharma* (odvozený od slovesa *dhr-* „držet") lze velice případně přeložit a zároveň i vyložit archaickým českým příčestím *držmo*, podobně jako je *pivo* od slovesa *píti*.

A byl jsem v Kišangarhu…

Jak už jsem řekl, v Kišangarhu není nic k vidění. Jeden z Kišangarhanů mi to vysvětlil: „V Puškaru jsou hinduističtí panditi (učenci, vědátoři), v Adžméru jsou muslimští panditi a v Kišangarhu jsou panditi přes kšeft."

Bylo to stručné, poučné…

Pátan, 22. prosince 1996

Pustil jsem si do pochodu radio. Vysílání přes den, to není nic slavného, většinou zprávy a jiné žvásty. S oblibou vysílají povíd-

vzpamatovává a jestli [illegible] se nevzpamatuje, vůbec-li.
Vzpomínám si, jak byla rychle svolána celoústavní schůze, nikdo nevěděl, o co jde, a jeden z několika cizích pánů suše sdělil akademiku Průškovi, že je s okamžitou platností zbaven funkce ředitele Orientálního ústavu. Byla to bomba. Všichni jsme ztuhli. Tupé napětí.
Okamžité mlčení mne podnítilo k reakci. "Tak snad půjdeme našemu starýmu aspoň potřást pravicí, ne?" A už jsme se všichni hrnuli. Cizí pánové čuměli a ani se nepokusili prosadit stranickou kázeň. Pak mě za to vyhodili a trvalo to sedmnáct let, než jsem se mohl vyhrabat z močálu a umýt se v čisté rose.
Náhle jsem spatřil řeznický krám. Byl jsem už v muslimské čtvrti. Všiml jsem si že někteří bradatí muslimové s bílými čepičkami na mne pohlížejí vlídně. No jo, moje prošedivělá bradka bez kníru vyhlíží dost muslimsky.

Ukázka Miltnerova rukopisu (str. 61).

ky, a samozřejmě reklamy (většinou praštěné jako u nás). Mezi 10. a 12. hodinou jsem tady v Rádžasthánu nechytl nikdy nic. Moc mi tu chybí Country Radio, kde se mluví minimálně, to bývala moje stanice. V jižní Asii je z téhož důvodu oblíbeno Radio Colombo, ale to na svůj kapesní tranzistoráček neulovím. Celostátní rozhlas Ákášvání (Hlas z nebes) vysílá zprávy v různých indických jazycích (též anglicky), což je lingvistovi libé. Avšak fading je tu silný. Chvíli to hraje, pak to skomírá, skomírá – až to skomře…

Gaidží, 23. prosince

Noc v Pátanu uplynula klidně. Občas zavyl pes. Když jsem se krátce po půlnoci probudil, jasně svítil dorůstající Měsíc, moje planeta, a dnes je pondělí, den Měsíce. Brzy bude úplněk, to je pro mne prý velmi příznivý den. Ještě kdyby tak připadl na pondělí, kdybych dostal dvojku, našel smaragd, viděl něco hodně žlutého a slyšel tón *e* – to by byla hromada štěstí. Mně by stačilo, kdyby někde tekla teplá voda, potřebuju sprchu a taky něco přeprat. Snad v Dúdú, tam bych dnes měl dojít. Za měsíčního svitu lze jít i v noci, ale když nesvítí Měsíc, je v Indii tma tmoucí, že by se dala krájet a nevidíte si ani na nos. A přece praví mudrc Prabhákara: „Tma není nic, jen nedostatek světla. Kdyby byla podstatou nebo jakostí, byla by vidět i ve dne." Ale já bych v Indii za opravdové indické tmy ani za nic nikam z domu nepáchl. Tady jsou totiž všude naprosto nepochopitelné překážky, kameny, hluboké díry i v chodnících, hromady svinstva, spící krávy, psi, lidé, jejich pozůstatky, podivné předměty ze dřeva i kovu, jejichž účel snad nikdy nebyl nikomu znám. Nedáte-li si setsakramentsky pozor, můžete se snadno o něco přerazit i za jasného dne. Takže i když možná má mudrc Prabhákara (to jméno znamená Zářící, tedy Slunce) o té tmě pravdu, stejně dobře by jiný filozof, třeba Tamaskara (Temný) mohl říci, že světlo je jen nedostatek tmy. Věc však má háček. Světlo je ve tmě vidět…

Filozofii nelze přehánět beztrestně, to jest bez úhony na zdravém rozumu. Avšak lze se tomu s chutí zasmát: „Na břehu řeky dojila dívka krávu. Ve vodě to vypadalo obráceně."

Když řeknu „nemám nic", všichni víme, že nic nemám, tak to chápeme a tak tomu rozumíme. Obdobně „nemohu nevzpomenout". Když podle zákona o dvojím záporu obě záporné předpony škrtneme, dostaneme „mohu vzpomenout", což má týž smysl. Ale když totéž učiním s větou „nemám nic", vyjde mi „mám něco". Ha! Vždyť to je pravý opak!

Přijde neočekávaná milá návštěva a potěšená babička spráskne ruce a zvolá: „A to se podívejme, kdo to k nám nepřišel!" Hrome, babičko, vždyť on přece přišel! Ne, že nepřišel!

Český dvojí zápor je vděčné téma na hodně tlustou disertaci…

Dúdú, 24. prosince

Musím se zmínit o tom, jak tu některým Indům záleží na tom, jaké jsem víry. Začal jsem říkat *nástik*, beznaboh (beznaboh je západočeské nářečí místo neznaboh). Všichni to přijímali velmi tolerantně. Asi proto, že pro hinduisty nejsem muslim, pro muslimy nejsem hinduista. A pro oboje nejsem křesťan. Jsem mimo, a podle toho, jak se k nim chovám, nejsem ideologický protivník. Tahle záležitost je mezi námi jasná a tak se mi to líbí. Musím ovšem také zachovávat přiměřenou toleranci, ale to mi nečiní potíží. Hinduistům říkám *Rám-rám* (zdvojené jméno jednoho z vtělení boha Višnua, něco jako české *pozdrav pámbu*), muslimům *ádáb arz* a sikhům *sat srí akál*. Neutrální je *namasté* nebo *namaskár*…

Násnóda, 25. prosince

V Násnódě je dharmašála, takže ubytování nebylo problémem. Zase se mě vyptávali na kastu, tak jsem jim to vysvětlil. Bábú-dží tam napsal *pandit*. No dobrá.

Čas vesele plyne. Ale jestli plyne, a to tedy opravdu plyne, pak by musel být hmotný, jelikož jen hmota se mění.

V Mahábháratě je hezky psáno:

Čas je to, co trvá stále
bez ohledu na děj světa.
Čas je nekonečné bytí,
nepočal a nepřestane.
Čas je tvůrce, čas je zhouba,
čas je všeho času pánem.

Všichni spí, čas nespí nikdy;
všichni padnou, čas však běží.
Co zde bylo, je a bude,
všechno to jsou děti času.
Rozume můj, nekolísej!
Ty jsi toho času svědek.

Když tak koukám na ten světa běh, napadá mi, že v každém okamžiku všechno počíná od svého počátku. To je ta *kšanatva*, okamžikovost. Minulost není nic jiného než anticipace, jakési předejmutí budoucnosti. Není nezvratných událostí ani konečných změn. V jistém smyslu lze říci, že na světě se nemůže objevit nebo stát nic nového, nebývalého, protože úplně všechno je pouhé opakování týchž primárních archetypů. Čas jen umožňuje výskyt a bytí věcí a jevů. Avšak na jejich výskyt a bytí nemá sebemenšího vlivu, protože čas sám se neustále znovuzrozuje…

Bágrú, 26. prosince

Bágrú je, šlápl jsem tam nohama, vetřel jsem se tam tělem. Bágrú je. Mám ho vomakaný.

Prošel jsem Džóbnér (to asi kdysi bylo město, *nagara-nayara-naira-néra-nér*), větší ves, prošel jsem vesničkou Čhitlórí a jsem v tom Bágrú. Tady asi žádný Čech nebyl. Ale proč to nenakreslili na tu mapu?

Je tu slušná a čistá dharmašála. Dá se tu bádat. Ti Ghanawové mi nedají pokoje. Co je to za pronárod? Rámbakš to taky neví. Thaphpho-kae tvrdí, že jsou velmi dávní. *Uphjičha* by tomu svědčila. Ale co je to, kurva, za jazyk? Strukturu to má, zdá se, indoevropskou, to je vidět na slovesech.

Ale je mi blbě. Jsem unaven. Musím zalehnout, je mi opravdu blbě.

Barké Báládží, 28. prosince

Leze mi tu ňákej brouk. Svítím svíčkou a už se zase třesu. Polil jsem se hrnkem z kýblu a je mi líp. Mám ještě tři mandarinky a půl piksly sušenek. Taky dobrou vodu SIR. Jíst mi vůbec nechutná. Včera jsem snědl jen pytlík buráků. Živím se hlavně čajem, ten je tu velice dobrý. V noci tu někdo zpíval na oslavu Krišnovi. Bylo to prima. Jestli nepadnu, měl bych být pozítří v Džajpuru. Džajdév-dží mi dal adresu a telefon na svou nejstarší dceru, která se jmenuje Padma, ale říkají jí Héma. Že prý mi v tom hlavním městě Rádžasthánu, které je o dobrou polovinu větší než naše matička Praha, mohla být radou a pomocí. Myslím, že ne. Co bych ji otravoval. Vedli bychom fádní řeč. Předstíral bych inteligenta. Ona a její choť by opěvali mou spisovnou hindštinu, já bych zase tvrdil, že jest to jejich laskavost, a oni by tvrdili, že ne, já bych tvrdil, že jo, až bychom se navzájem pěkně otrávili a pak bychom se otrávení rozešli…

Už ten Banárasídás věděl, když pravil: „*Bahut parhé só mángai bhíkh.*“ Což jest: „Hodně se učil, žebrotou půjde.“

Tenhle Banárasídás napsal velice pozoruhodnou knížku *Ardhakathá*, Polopovídání, protože si myslel, že když je mu padesát, že má ještě další padesátku k dobru. Zmýlil se, protože umřel v pětapadesáti.

Ale proč já tohle všechno píšu? Proč já se tady toulám po té Indii? Já tady přece musím zůstat, já tu musím umřít, já nemám zpáteční letenku a peníze už mi docházejí. Všechno krásně zapadá. Sedmého prosince jsem kecal na kávě u Kische, osmého jsem ulétl. Nebylo mi lehko, ale moje nutkavé stavy jsou neodvratné. Připravoval jsem se na to dlouho. Zažil jsem několik úmrtí. Chci ty, co mám rád, toho ušetřit…

Páňčolí, 29. prosince

Už se ničemu nedivím. Tady v Indii je všechno možné. Třeba sodovka je perfektně zašpuntovaná skleněnou kuličkou. Nebo na poště vás od okýnka 3 pošlou k okýnku 8 a od okýnka 8 vás pošlou k okýnku 5 a od okýnka 5 zase k okýnku 3 a tam vám prodají známky, které si nalepíte a ten dopis hodíte do kastlíku venku…

Je čtvrt na osm, takový blbý čas, na spaní brzy. Snědl jsem dva banány a mandarinku. Bolí mě nohy, o útrobách nemluvě. Já bych nechtěl umřít někde cestou nechtě. Možná se vám to zdá divné nebo neobvyklé, ale když vám nastává ten poslední den, ten den úmrtí, a vy to víte, protože tu strašnou bolest neustále cítíte (a já jsem nikdy bolest necítil, ale teď ano). Bolí to, kurva.

Ale zítra táhnu dál. Nejsem žádný srab. Dokud to půjde, potáhnu. Pak padnu…

(Dokončení v příštím čísle)

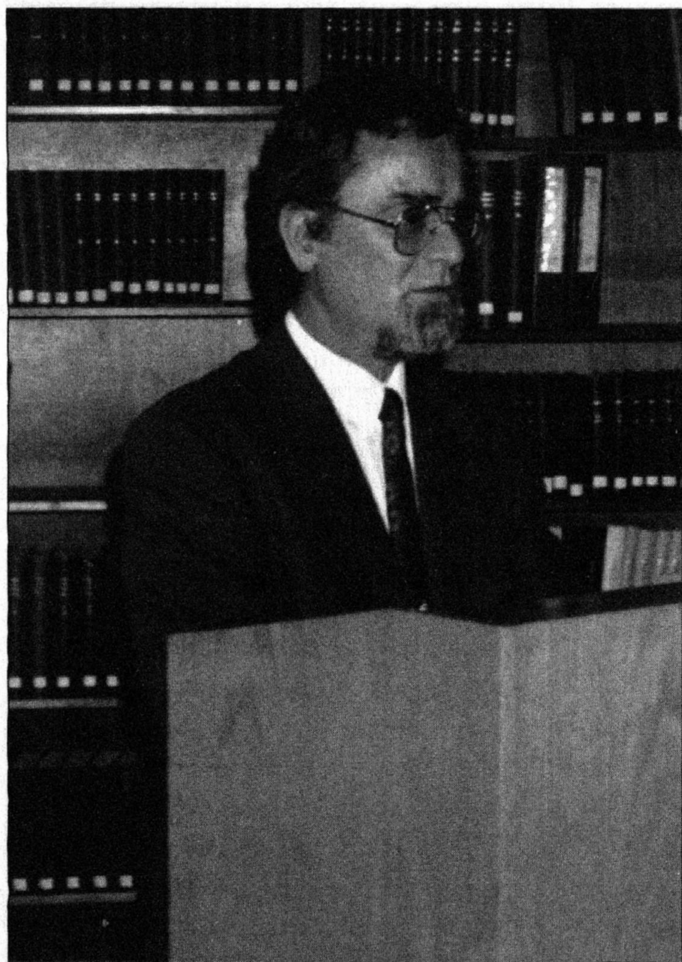
Džarámaranakalá aneb Ars moriendi (III)

VLADIMÍR MILTNER (†)

Džajpur, 30. prosince

A jako divoch vysazený do cizího pralesa najde studánku, tak správný Čech najde pramen. Pánové, v Džajpuru je pivnice. Fakt, nelžu. Je tu správná pivnice. Pivo se jmenuje „Torpedo“ a je svého názvu vskutku hodno…

A jak jsem tak coural po Džajpuru, natrefil jsem, to se podivíte, křesťanský kostel sv. Ondřeje. Lidi, je to neuvěřitelné, ale při mši byl kostel nabit a první píseň byla ta známá anglická ke sv. Václavu. Tu určitě znáte…

Vladimír Miltner při projevu na Mezinárodní indologické konferenci v Mnichově, 27.–29. 10. 1989 (z archivu Marie Miltnerové).

Jsem unaven, ale držím se. Indové na mně nic nevidí. Nic jsem nejedl, jen tři banány, to pro dnešek stačí. Dvě piva jsou taky výživa…

Taky jsem se dostal do Ambéru, to je tady kousek. Tam byl dvorní básník Bihárílál, na němž jsem utvořil diplomku…

Ten Bihárílál tenkrát v roce 1662 AD napsal:

Vzpomínáš na jaro, čmeláčku,
na vonný kvítek růžový?
Jaro je pryč a z těch růží
zbyly jen trny ve křoví…

Mathura, 31. prosince

Zašel jsem na brod Znaveného poutníka. Tam tenkrát seděl Nandadás, mladší bratr Tulsídásův, když se tak beznadějně zamiloval do jedné paničky. Tak jsem si tam taky chvíli poseděl a nakrmil jsem krávu banánem. Cestou zpátky jsem byl u holiče neb jsem se už delší dobu nemohl holit. Byl to muslim, tak mi zastřihl knírek; vyhlížím hnusně. Stálo to 40 rupek. Za to jídlo naproti jsem dal jen deset. Ty placky byly přesně ty tzv. rejtěnky, které naše máma pekla na plotně za války, když jsme neměli co k snědku. Je mi stále blbě, tak si lehnu, snad to vyležím.

Mathura, ještě 31. prosince

Když teď jsem v té Mathuře, což je ta slavná Bradžbhúmi, Bradžská země, k níž jsem měl velikánskou úchylnost už z dob, co jsem psal diplomku z bradžštiny toho starého Bihárílála, tak se teď koukám zpět na svůj život, jak jsem chtěl a snažil se, aby všechno bylo hezké, úspěšné a co nejlepší. No, a vidíš, k čemu to všechno bylo. Život je jen k tomu, aby se pak umřelo…

Táta chtěl, abych dělal muziku. Dělal jsem ji. Housle mě nebavily. Klavír ano; tam můžete hrát všecko. Dal jsem se na klavír. Ten jsme měli doma a táta někde sehnal harmonium, ale museli jsme si ho odvézt někudy lesem. Pamatuju si, když jsme byli unaveni, že jsem v tom lese hrál církevní písně, ačkoli jsme byli oba zásadní ateisti, tedy nástikové, ale já jsem jako varhaník hrál při mších v chrámu sv. Maří Magdaleny. Táta byl dobrý, ale nijak na nás kluky nedbal. Máma byla velmi hodná a laskavá. Mohu říci, že jsem prožil šťastné dětství.

První, co si ze svého života pamatuju, je, jak jsem ležel v nějaké kolíbce nebo postýlce, svítilo sluníčko a nade mnou se skláněla usměvavá maminka a něco říkala. Já jsem tehdy ještě neuměl česky, tak jsem jen něco zabrmlal. Maminka zase něco řekla a myslím si, že to bylo povzbudivé a vlídné. Už jsem nevěděl, co říci, tak jsem (a to si dobře pamatuji) zavřel oči a předstíral jsem, že spím. Když mamince v jejím věku přišlo blbě, jen jsem jí i sobě přál, aby to bylo hned, což se stalo. Tak to má být. Umřela rychle, klidně, tiše…

Už nemám skoro žádné prachy, ty hotely a ubytovny jsou tu nesmyslně drahé a na mezi jsem spal málokdy, protože už na to nemám věk.

Ani nemám potuchy, kolikátého je, snad Silvestr nebo Nový rok, zeptám se dole v recepci.

Ale abych se vrátil k té muzice, měl jsem na gymnasiu spolužáka jménem Raimund Elleder. Byl to karlovarský Němec a žili tam po staletí. Po válce žili v bídě, rodiče už byli staří a nevydělávali. Raimund měl mladšího bratra. A aby se nějak uživili, Raimund hrál po večerech v barech, protože byl vynikající klavírista. Byl lepší než já…

Raimund (vždycky to byl podivný kluk a měl podivné písmo) byl osobnost a muzikant to byl výborný. Kam se pak ztratil, to nevím. Tenkrát toho Gershwina zahrál tak, že jsem byl moc rád. Já jsem trošku uspěl s Paderewským, trochu s Mozartem a Bachem (starým), ale na těch se nedá moc zkazit, ti jsou čistí. Já jsem pak té muziky nechal, tátu to mrzelo, ale řekl mi: „Dělej, co chceš, ale dělej to dobře." Nevím, jestli se mi to povedlo, ale dělal jsem to rád.

Brindávan, 1. ledna 1997

Je mi opět blbě, už to asi lepší nebude, dám si venku horký čaj, ten mi vždycky zvedne náladu. Taky potřebuju dvě letecké obálky, Pepíkovi [Kolmašovi] a Majce [Miltnerové]. S nikým jiným už se bavit nechci…

Góvardhan, 2. ledna

Není mi dobře, stolice odpovídá stavu střeva. Je to dobrý, myslím si, že to souhlasí se stavem, který si tak laicky diagnostikuji. Ale ještě se hejbám a žiju. Není mi tak nejhůř. Domnívám se, že jsem z Čech vypadl tak v ten přesný čas…

Brindávan, 3. ledna

Vrátil jsem se do Brindávanu, protože potřebuju nabýt trochu sil. Masitá jídla mi opravdu chybí. Jsou sice restaurace, kde dostanete třeba kuře, ale já si to netroufám riskovat, protože když vidíte muslimského řezníka a jeho krám a zboží, tak se vám zhnusí i opečený buřt.

Nohy už mám v pytli, ale ještě jakž takž fungují, sandály drží fest. To je důležité. Útroby se ještě nerozpadly, ale zlobí, mrchy. Někdy je mi ráno tak šoufl, že se musím vší mocí přemoci, abych vstal. Když vstanu, je to lepší. To už je pak snesitelné celý den. Bolí mě i na prsou, ale to bude tím, že byl prosinec a ten je vždy prosinalý. Avšak dosti již té sentimentality. Dám si šlofíka a pak se uvidí. Guláš s knedlíkem by mi pozdvihl náladu, ale toho už nebude. Kráva je posvátná, prase je nečisté…

Po šlofíku jsem vylezl ven, protože nemám co jíst. Koupil jsem si sušenky a kus tvarohu a za osmnáct rupií jsem si dal takovou celkem slušnou míchanici z brambor, rajčat, karfiolu a ředkviček, k tomu samozřejmě placky. Doma bych to spláchl do hajzlu. Jak ti Indové mohli při téhle výživě přežít tolik staletí? Já už mám chronický hlad. Někde ve větších městech bych třeba sehnal olejovky nebo nějakou masovou konzervu, ale tady se musím živit, jak se dá. A dá se blbě. V Hajdarábádu a v Púně jsem se vždy v nejhorším nacpal v nějaké čínské restauraci, ale tady jsem nenatrefil zatím ani jedinou.

Nevím přesně, kam zítra zamířím. Většiny věcí jsem se už zbavil. Já už nic nepotře-

buju. Moje indologické knihy dejte nebo prodejte Orientálnímu ústavu. Pepík Kolmaš, můj snad nejvytrvalejší přítel, vám s tím poradí. A taky Jarda Strnad, s nímž jsem svorně sdílel místnost a jejž považuju za velmi pracovitého a vůbec, co bych se rozepisoval, to každý ví. Hlavně však by se mělo zachovat pohromadě, co se mi podařilo sepsat, přeložit a vydat, v tom by vám taky byli radou a pomocí Pepík a Jarda.

Indologických knih moc nemám. Měl jsem jich hodně, zejména o hindštině a o jejím historickém vývoji, o jiných indických jazycích atd., ale během té neblahé doby „abnormalizace" jsem je ze zoufalého vzteku postupně vyhazoval. Do Orientálního ústavu jsem je dát nechtěl, tam jsem měl zakázaný přístup...

A to neblahé období mne odtrhlo od vědeckého dění a vývoje. Když jsem se roku 1990 vrátil do Orientálního ústavu, byl jsem tam prakticky k hovnu. Drželi mě tam jen jako starou relikvii. Samozřejmě, že jsem něco dělal, ale už to nemělo ten gajst. Už jsem byl vytržen, odtržen. Jarda při své píli musel vidět a vědět, že už nefunguju. To nebyl stav snesitelný. Ale naštěstí, jak ty záležitosti do sebe zákonitě (jelikož náhody jsou zákonité) zapadají, přišel ten můj Rak...

Ani v povětří, ani v hlubině oceánu ani v nitru hor není místečka, kde by se živáček zbavil zlého činu. To praví Dhammapada.

Myslím si, že jsem vědomě ani nevědomky nikdy neudělal zvlášť zlý čin. A to ani tady, vlastně v cizině, ačkoli to zas taková cizina není.

Já jsem měl to štěstí, že mne od mládí kazila indická kultura...

V té knížce od Džajdéva jsem si taky přečetl takovou úvahu, jestli je bůh nestranný. Už sama tato otázka je blbá. Buď je bůh jakási bytost nebo jsoucnost dokonalá, anebo jestli není, pak to není bůh.

Jeden takový „filozof" přišel na to, že bůh nemá žádnou zálibu v trestání lidstva; když však neposlušné lidstvo nechce přijmout jeho dobrotivé dílo, musí se setkat i s bolestnými úkazy, jako následky lidského a společenského hříchu. Tohle napsal Richard Scheuch. Jestli je opravdu věřící křesťan, jak může svého boha tak snižovat na úroveň vzteklého preceptora?

Tenhle Scheuch taky napsal: „Není paradoxní, že by se Bůh hněval? Není. Shovíval již dlouho." Jak dlouho? Už od Evy a Adama? Tak proč je stvořil k hříchu? (Jestli to je vůbec hřích.) Ale na to se můžu vybodnout, jelikož nejsem křesťan a jdu spát.

Brindávan, 4. ledna

Taky mám dojem, že jsem chytil nějaké cizopasníky. Jak v tom střevním prostředí mohou přežít, to nevím. Ale musím hodnotit znamínkem plus, že mi není zapotřebí takové úzkostlivé pečlivosti Západanů při dodržování hygieny. Mně se nemůže stát už nic. Dhanvantari rozeznával sedmero cizopasníků vnitrotělních, a byli to střevožrout, břichovlez, srdcežrout, veleprd, pak čjúra, což nevím jak hezky přeložit (ale Strnad na to přijde, vždyť je to Dušanův [Zbavitelův] učenník), a nakonec nějací sympaťáci kusuma (kvítek) a sugandha (vonička). Tak jestli mi do toho sajrajtu vlezla vonička, tak jsem PDG, président-directeur général, jak říkají Francouzi, anebo VIP, very important person, jak říkají Briti...

Ještě Brindávan, 5. ledna

Živote bídnej, ty vlku podšitý liškou, jak pravil Nizámí, ukázalo se, že včerejší pád s rikšákem není bez následku. Ale nic vlastně: jen naražená pravá ruka v zápěstním kousku, nějaké praštificatio metacarpi manus dextrae, se kterým by ani doktor nic nedělal, jen by ho snad fixoval. Ale na to už nemám čas, ani náladu, ani peníze. Psát můžu...

Já se tu brouzdám po Bradžbhúmi a nikdo mi v tom nebrání. Vesele lezu, kam se mi zachce (samozřejmě do soukromí nikoli!). Ale je tu taky přecizíno. Taky přejaponštěno. Ale já už jsem hezky zpustl. Ten muslimský knírek jsem si oholil, ale opálen jsem dost. A protože jsem přiměřeně ošuntěn, nikdo si mě nevšímá, všude se mnou všichni mluví hindsky nebo bradžsky. To nářečí ještě vskutku žije...

Lidi, jak já jsem šťasten, že nemám nic, co by někdo mohl uzmout, jen těch pár rupek – no a co, vždyť je taky tak moc nepotřebuju, a když mi vezme ošlapané sandály, můžu jít bos, ještě není tak horko...

Brindávan, 6. ledna

Je mi blbě. Podávalo se vydatné jídlo, ale já jsem snědl jen banán a teď jsem ho před chvílí vyvrhl jako Jonáš tu rybu. Zítra se vracím do Mathury.

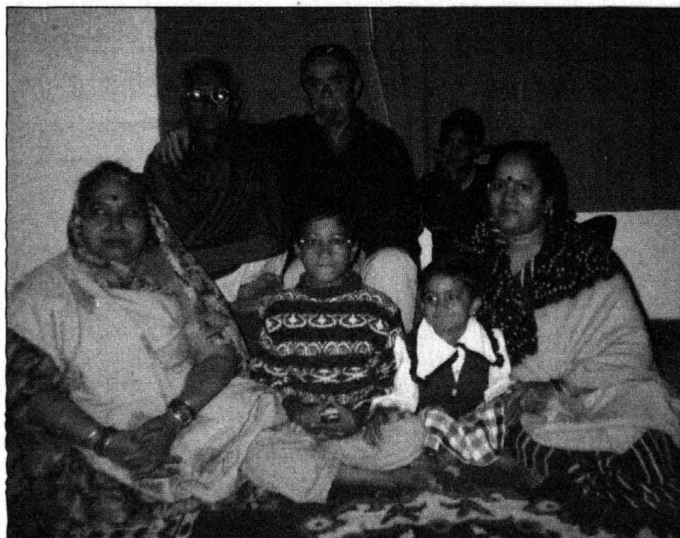
Mathura, 7. ledna

Vzbudil jsem se včera nějak po jedenácté večer. Jednak vyli psi, druhak nějací svatí muži – ti vyli až do rána. Tím kouskem spánku jsem se dost vzpamatoval, ale jen jsem si namočil další prádlo a zase jsem zalehl. Ráno jsem vytáhl. Z Brindávanu do Mathury to není daleko, něco kolem deseti kilometrů, takže už jsem zase tady…

Můj původní úmysl byl dojít do Váránasí na Hanumánův brod. To se mi nepodařilo, protože ani silný duch nepozdvihne zchátralé tělo. Obě nohy mě bolí, a to kupodivu každá jinak. Levá tupě, pravá brnivě. Zápěstí se jakž takž spravilo. Útroby snad už ani nemám, tím líp.

Přiběhla mi sem ještěrka, taková obyčejná jako u nás. Chvíli koukala a zase zmizela. Připomněla mi toho leguánka, co máme doma, ale ten je zelenější.

Takže jsem došel jen do té Mathury na brod Znaveného poutníka na břehu temnovodé Džamny neboli Jamuny… Všem, které jsem měl rád, posílám anatomickou juxtapozici dvou musculorum orbicularium labiorum oris ve stavu kontrakce nebo (ad libitum) eliberace causa amoris.

V. Miltner v kruhu svých indických přátel

VENI, VIDI, V RICI.

Tím končí knížka nazvaná Džarámaranakalá aneb Ars moriendi.

Addendum. Zítra vycházím z Mathury neznámým směrem a nenesu s sebou nic než pikslu se sušenkami, feldflašku, ručník, mýdlo, spacák, kapesníky, pas a pár rupií, ale opravdu pár, jo, abych nezapomněl, taky ten jed.

* * *

Post scriptum. Již 14. ledna bylo zahájeno rozsáhlé pátrání po nezvěstném Vladimíru Miltnerovi, a sice jak ze strany vedení jeho mateřského ústavu, tak prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí ČR, českého zastupitelského úřadu v Dillí, Interpolu aj. Až v červenci nám indické velvyslanectví v Praze oznámilo, že „13. ledna 1997 bylo ve vesnici Surír, okres Mát, kraj Mathura (asi 130 km od Dillí) nalezeno neidentifikované tělo cizince. Později bylo identifikováno jako tělo Dr. Miltnera a následně pohřbeno v metodistickém chrámu.“ Tak jsme se konečně po půlroce pátrání a nejistot dověděli, kdy a kde se život našeho spolupracovníka uzavřel. Otevřenou však pořád zůstává otázka, jak jeho život skončil, respektive jak svůj život ukončil.

Vladimír, člověk od přírody družný a veselý, jemuž nic legračního nebylo cizí, si zřejmě ani před smrtí neodpustil jemný „filologický žertík“, když si za místo svého skonu záměrně vybral indickou vesničku Surír, jejíž název mu, frankofilovi, souzníval s francouzským *sourire*, „úsměv, usmívat se“. Anebo, že by to byl poslední Vláďův vzkaz rodině a přátelům: Netruchlete! Vzpomínejte na mne s úsměvem!

Josef Kolmaš

Džarámaranakalá aneb Ars moriendi (IV)

VLADIMÍR MILTNER (†)

Alexandr pravil: „Jak dlouho je člověku prospěšno žít?"
Ind odpověděl: „Dokud neuzná, že smrt je mu prospěšnější než život."
Res gestae Alexandri

Tři ukázky z Miltnerova putovního deníku, otištěné v Novém Orientu (roč. 51, 2002, č. 1–3), se setkaly u řady čtenářů s poměrně značným ohlasem. Zaujaly je především jeho bystré postřehy, vtipné komentáře a vysoké literární mistrovství při jejich zpracování. Londýnský indolog profesor Karel Werner kupř. editoru napsal: „Ty výňatky z Miltnerova Džarámaranakalá jsou dojemné a působivé, je to vskutku jedinečný doklad. Mohl byste zařídit, abych dostal další čísla s pokračováním?" Povzbuzen tímto a dalšími ohlasy čtenářů rozhodl jsem se – opět po dohodě s vdovou po Vladimíru Miltnerovi, paní Marií Miltnerovou, dědičkou práv manželovy písemné pozůstalosti – zveřejnit další ukázky z tohoto pozoruhodného díla. Tentokrát budeme s autorem putovat po Rádžasthánu z Džódhpuru do Mathury ve dnech 11. prosince 1996 až 7. ledna 1997.

Josef Kolmaš

11. prosince Džódhpur

Džajdév-dží mě na svém skútru vozí jako jeden blázen a troubí jako dva. Jeli jsme na džódhpurskou pevnost Mahrángarh. Je impozantní. Hned za druhou bránou, když jsem pohlédl vzhůru, zatočila se mi hlava. Na hradbách hrozivé kanóny. Příkré úzké schody na opevnění; málem jsem spadl. Na mohutných vratech mocné bodce, aby je nemohli vyvrátit sloni útočníka. Chrám děsné bohyně Čámundy, jíž jsem svou přítomnost ohlásil cinknutím na zvonec. Byl jsem ve středověku.

Do památníčku mahárádži Džasvanta Singha mě nechtěli pustit, neb nejsem Ind. Džajdév-dží naléhal a já jsem slíbil, že se opravdu zuju; tak jsem se tam dostal.

Jsem tu obklopen samou péčí, až to hněte. Nemám kouska času pro sebe, leda když se vymaním na záchod.

Odpoledne se přihrnul ing. Dilíp Singh s chotí; byl u nás v Praze na návštěvě pár dní asi před patnácti roky. Sebral nás a odvezl k nim na přátelské posezení a nějaké obřady, jelikož zítra se vdává jeho dcera. Zmáčkl mě v přátelském objetí velmi decentně. To bratrské objetí Džajdévovo v úterý na nádraží bylo kvalitativně i kvantitativně docela jiné. Dilíp nás vezl svým autem velmi způsobně, Džajdév si mne tehdy na svém skútru unášel s roz-

Vladimír Miltner s chotí Marií

vernou vítězoslávou a troubil na všechny ostatní účastníky pouličního hemžení včetně potulných psů a posvátných krav.

Přátelské posezení u Singhů trvalo do jedenácti, ale přesto na nás doma čekal prof. Rámvír Singh z univerzity, aby mne pozval na katedru hindštiny.

Jsem unaven. Ale skoro nevnímám únavu ani bolest. Ostatně mne vlastně nikdy nic moc nebolelo. Třesu se ne příliš viditelně, ale sklenice s vodou a šálky s čajem si beru raději oběma rukama. Indové to asi považují za náš obyčej.

Taky telefonovala Čandú ze Súratu, ale nepřijede, je to daleko a Sačinovi je jen něco přes rok. Byla by to štrapác.

Ta svatba mě nemine. Ty přeslazené přemaštěné dobrůtky! Pes na ně! Musím se s Džajdévem poradit o vhodném svatebním dárku. To zas bude zítra dílo.

12. prosince Džódhpur

Mám já to se svým horoskopem potíž! Obecně řečeno, v trikónu 4, 8, 12 je Procitnutí (vnitřní osvícení) a Osvobození (spása) a souvisí s vodním trikónem Rak, Štír, Ryby. Mým znamením je Rak. Čtyřka znamená štěstí, osmička věk a smrt, dvanáctka cestu a vyvanutí. První dvě čísla jsou z tohoto světa, třetí nikoli, to už je mimo. Mým živlem je voda, planetou Měsíc, dnem pondělí, číslem dvojka (dialektika). Avšak voda je mi živel neblahý, nepřátelský. Můj vztah k vodě je odjakživa záporný. Moje znamení Rak ve mně nepřestalo hlodat ani po těžké operaci 21. září minulého roku. Další operaci, ani kdyby se k ní lékaři odhodlali, bych nepřežil, protože bych vykrvácel, než by mne zašili. Co dělat? Rozhodně nikoli trpně čekat. Rozhodl jsem se zabít Raka a mrtvolu beze stopy zašantročit, neboť jak víme z literatury i ze života, s mrtvolami jsou vždycky jen samé trúble. Ale prof. Rámvír Singh už je tu. Jedu na univerzitu.

Univerzita se rozkládá na širém kampusu. Sestává z většího počtu budov, mezi nimiž se všelijak vyskytují studenti, studentky, profesoři, podivné existence neurčitého poslání, posvátné krávy, sem tam koza nebo kozlík. Tyto bytosti se nepohybují nebo se pohybují pomalu, rychleji jen ti na bicyklech nebo skútrech, rychle však nikdo. Z mého setkání s profesory a studenty vyplynul interview pro univerzitní noviny a dvě pozvání k profesorům. Do frasa! Nelze odmítnout – a já mám tak jiné záměry! Jí se tu zásadně vegetariánsky, ba vegansky. Už jsem si utáhl opasek o tři dírky, ale hlad nepociťuji. Poloprázdné útroby méně bolí, zalévám je čajem a mlékem s mandlemi. Počasí je tu prima, ve dne kolem 25° C, v noci kolem 18° C, ale stále je prašno. Prach je všude, mám ho v očích i v hubě a v nose. Už abych odtud vyrazil.

Ženské připravují oběd. Pánové Džajdév otec a Dinéš syn jsou v obchodě, ale po obědě vyrazíme na tu zatracenou svatbu. Na radu obou pánů jsem vzal velmi ozdobnou obálku s vlepenou rupiovou mincí, přidal jsem k ní papírovou stovku a zavázal zlatou šňůrkou. Na to jsem do oranžového rámečku vepsal Se srdečným blahopřáním strejda Džaggú – a mám svatební dárek z krku. Ale tu pouťovou zábavu ještě stále za krkem.

Ta vlepená rupie, zcela čistá a právě ražená s letošním vročením, má svůj přesný smysl. Hosté, kteří nejsou rodní nebo spříznění příbuzní, dávají dvacet, padesát, sto, dvě stě, pět set nebo tisíc rupií, což záleží na stupni známosti, přátelství, obchodních a jiných vzájemných styků a společných zájmů. A ta mince je tu proto, aby na konci darované částky nebyla nula, prázdno, nic. To by bylo neblahé. Jen si nejsem jist, zda nebude neblahé moje oblečení, prachem ušmudlané kalhoty a košile přes. Ale nemám s sebou nic jiného, protože to nepotřebuju. A potřebovat nebudu. Tak co. V těch desítkách pozvaných hostí se někam zašumelím, také proto, abych se nemusel pořád něčím cpát. A třeba přijdou také nějací hosté nezvaní.

13. prosince Džódhpur

Dnes v pátek ráno po snídani si Džajdév šel něco zařídit a já jsem se zatím coural po městě. Všude je ten pouštní píseček. Metařky zametaly ulice proutěnými koš-

ťaty, písečky vesele vířil a znova usedal na místa, odkud byl vymeten. Toulaví psi čmuchali, kde by co sežrali, krávy znečišťovaly ulice posvátnými kravinci, několik lidí se pohybovalo různými směry a většina jich všelijak postávala nebo posedávala, zejména u křižovatek nebo před čajovnami. Velmi poklidný, přímo pohodový pátek třináctého. Je načase, abych už vyrazil, ta hromadná péče je stále obtížnější. Ale budu muset vykonat ještě návštěvu u prof. Rámbakše, ten na tom trval a naléhal tak, až mě znásilnil, neboť osobně zná dr. Odolena Smékala, našeho velvyslance v Dillí.

Když jsem dopsal sem, vrátil se Džajdév, lehce jsme posvačili čúr a rasgulla (rýže s hráškem zakvedlaná jíškou, osolená, okořeněná, a opět sladké kulky jiného druhu) a na jeho splašeném skútru jsme vyrazili do Mandaurského parku. Mandaur býval hlavním městem Márváru, než se jím stal Džódhpur. Ještě dnes vlají na pamětihodných místech márvárské vlajky o pěti vodorovných pruzích v barvách oranžové, bílé, červené, žluté a zelené, bráno shora. Márvárským znakem je pták číl, jemuž tady anglicky říkají eagle, orel, ale i když jich tu lítá mnoho, jsou to spíš orlíci. A v tomhle Mandauru je nádherný park s bohatou zelení a mnoha vodními nádržemi napájenými z velkého jezera. Je tam také veřejné koupaliště pro větší a brouzdaliště pro menší, ale ačkoli jsem teplotu ovzduší odhadoval na 28° C, nikdo z mnoha návštěvníků parku tam nestrčil ani prstík. Džajdév mi připomněl, že je přece zima. Ba, většina mužů má šály, někteří perziánové papachy, jiní dokonce takové legrační vlněné karkulky přes uši.

V Mandaurském parku se kromě lidí volně pohybují psi nikoho, šedé veverky s pruhovanými hřbítky, opice langúrové a ptáci vodní i vzdušní. Toliko na opice se vztahuje vyhláška státu Rádžasthán o přísném zákazu jejich krmení plackami, oříšky, ovocem a čímkoli jiným pod vysokou pokutou jednoho sta rupií a okamžitým vyhoštěním z parku. Opice jsou neškodné, volně pobíhají mezi lidmi a lidé mezi nimi, nic nevadí, že jsou zařazeni na různých vývojových stupních. Je tam taky z jediné skály vytesána a vymalována „božská třiatřicítka“ včetně mé oblíbené Čámundy, s jejímž jménem na rtech útočili Rádžpútové na nepřítele a tím divokým řevem, jakož i zbraněmi ho historicky znemožnili.

Cestou zpět jsem tak uvažoval, proč jsem tu při tomhle systému dopravy ještě neviděl žádnou bouračku. Dopravních značek je tu minimum blížící se k číslům záporným, ale jeden vynikající vynález tu mají. Je to gati-avaródhak, zpomalovač jízdy, což je v podstatě širší hrob či podlouhlý hrbol napříč vozovky, na němž bývá přechod pro chodce. Kdo jede příliš rychle, pěkně to s ním zamává a jednostopé vozidlo se může i vymajznout.

Džajdév odbočil k paláci Umméd Bhavan. Nic extra vyjma budovu. V jednom křídle je hotel, v němž bych jen za jedno vyspání dal tři čtvrtiny svého měsíčního platu, v druhém je muzeum, v němž poletují holubi, sem tam otevřenými dveřmi. Ti ostatně volně poletují všude, i v univerzitní knihovně a nechávají tam mazlavé stopy své přítomnosti na podlaze, na regálech, na stolcích ve studovně a příležitostně i na vědychtivých studentech.

Ale tu již opět číhala zlomyslná ruka osudu. Když jsme přijeli domů, seděla v hale na koberečku Urmila s onou žvavou vdovou ze včerejší svatby. Hned se hrnula za mnou do pokojíka a že by mě ráda pozvala k sobě na čaj, že už má dcery vydané a že si dělá, co chce, a tak dokola. Suše jsem jí sdělil, že mě čeká na večeři prof. Rámbakš s chotí, a ta nestoudnice si ještě dovolila dotaz, kdy se vrátím. Pravil jsem, že to nevím, a tu vešla dobrá duše Urmila a hlásila, že jí prostřela na koberečku v hale. Byl jsem zachráněn před zneuctěním.

Načež pro mne přijel student Batra a na svém prskoletu mě dodal do domu prof. Rámbakše. Je to původem Džát, jeho otec byl rolník. Mluvili jsme nejdřív všeobecně, pak šla paní Rámbakšová do kuchyně a z Rámbakše se vyklubal sympaťák. Zeptal jsem se ho, co vlastně znamená adjektivum kharí (stojící) v názvu jednoho hind-

ského nářečí kharí bólí; to druhé slůvko znamená „řeč, nářečí". Zdá se to nesmyslné, když k tomu není žádná protiva jako baithí bólí (sedící řeč). Usmál se a řekl, že na to jsou dva názory. Jeden z nich praví, že to je původně khárí bólí, „slaná, alkalická" řeč, a to v protivě k míthí bólí, „sladké" řeči, tj. k bradžštině. To mi včera tvrdil jeden svatebčan, který tak mluvil. Druhý názor má za to, že to adjektivum „stojící" znamená především „pevně stojící, nevývratný, odolný, tvrdý", ba dokonce „přísný", a to na rozdíl od ostatních hindských nářečí, v nichž vládnou pravidla volnější. On sám že se kloní k názoru druhému, jejž zastává i jeho učitel Námvar Singh. Tohohle jazykovědce znám už dlouho z jeho knihy „Příspěvek apabhranše k vývoji hindštiny", z níž jsem studoval většinou v zahradní restauraci Na Nebozízku. Z rozkvetlých stromů (nevzpomínám si, zda to byly lípy) se snášel jemňoučký okem nepostřehnutelný pel, který mi zlehýnka slepoval stránky knihy.

Taky mi řekl, že kdybych se náhodou vyskytoval 25. prosince v Dillí, zve mne na jakési hindomilné shromáždění, jemuž bude předsedat právě Námvar Singh, a dal mi pozvánku. Tomu jsem nevěnoval moc pozornosti, protože toho dne budu rozhodně kdekoli, jenom ne v Dillí.

15. prosince Merta

Džajdév-dží mě ráno vzal na prozpěvování védských hymnů ze Sámavédy. Věřící obojího pohlaví (rozumí se každý toho svého a dost) včetně dětí různého věku seděli na rozlehlém koberci pod stromy, vpředu bokem k nim kněz (byl to ten ve žlutém svetru ze svatby) a tři pomocníci, posvátný oheň, dřívka a klacíky, olej nebo máslo ghí a drť z vonných rostlin. A unisono pěli, až na jednoho z pomocníků, jenž krákoral, a to hrozně. Džajdév se přidal, též si sedl nohy zkřižmo, a já jsem přislouchal (proč ne, když jsem taky přihlížel).

Pak jsme se vrátili k pozdní snídani a drandili jsme na nádraží. Džajdév, podporován Urmilou a Dinéšem, trval na tom, že mě vyprovodí aspoň do Merty, což jsou vlakem necelé dvě hodinky. Už včera při tom hudebním soirée (taky jsem hrál na flétnu bansurí a na malé harmonium) mi dali pár hezkých maličkostí na rozloučenou a dnes ráno mi stará tlustá Urmila navařila a napekla do dvou škatulí s sebou a Džajdév mi koupil rádžasthánského kulicha, že prý se nemůže koukat, jak v té zimě chodím s nahou hlavou, že to je o zdraví.

Proč vlakem? Protože všichni Avasthíovci svorně prohlásili, že takovou pitomost nepřipustí, abych chodil pěšky. Proč do Merty? Protože je to docela blízko a žila tu a pěla v čest Krišnovu v 16. století potrhlá kněžna Mírábáí, na niž jsem se vymluvil. Domníval jsem se, že až se Džajdév-dží vrátí do Džódhpuru, půjdu si vesele z Merty dál pěšky. Prdlajs. Džajdév tu má přítele, který mi obstaral levný nocleh a dal mi visací zámek, abych si ten pokojík mohl zamknout. (Takový je tu obyčej: každý má mít k té petlici svůj zámek.) Ba co víc! Přítel má obchod přímo proti autobusovému nádraží a ráno mne posadí do autobusu směrem na Puškar. Teprve tam mohu doufat, že se už o mne nebude staráno. Ale jen doufat! Jsou totiž ještě telefony a telegrafy.

Přesně na minutu v dobu, kdy jsem před týdnem vzlétl z Prahy, jsme s Džajdévem seděli zády ke směru jízdy v Mertském buse, který nás převážel těch asi dvacet kilometrů, jež dělí mertské nádraží od města Merty. Ale tento bus není autobus. Je to motorový vagon, který pendluje po jedné koleji (tedy ve skutečnosti jsou dvě, levá a pravá) sem a tam. A protože má řízení jen na jednom svém konci, je strojvůdce při cestě do města vzadu a na cestu kouká přes hlavy cestujících, kteří naň civí. Než jsme vyjeli z nádraží, upoutalo mne, že strojvůdce do něčeho buší kladivem. Nicméně dojeli jsme. Ale když se Džajdév potom, co jsem se ubytoval a prohlídli jsme si Mírábáin památník (je to spíš takový pouťový chrámek s obrázky a soškami) chtěl opět Mertským busem vrátit ke své buclince, ukázalo se, že bus vypověděl službu a že je vedle přistaven opravdový bus co náhradní doprava. „Tak přece pojedu Mertským busem,"

zasmál se ceně svou zánovní náhradní dvaatřicítku. A rozloučili jsme se bratrským objetím.

16. prosince Puškar

Z lesní školky Pičkundy jsem do Puškaru přišel něco po čtvrté hodině odpolední. Koupil jsem si pytlík buráků, k večeři snad už dojím, co mi navařila bhábhí Urmila, jen ty sladkosti mi zbudou k snídani. A jak jsem přežvykoval buráky a pozoroval přežvykující velbloudy, pokreslené rozmanitými ornamenty, aby byli krásní, přišel ke mně jeden z velbloudářů a lákal mě k projížďce na jeho krasavci. Se smíchem jsem ho zklamal. Dobře vím, jak dobrá polovina Čechů, kteří navštívili Mongolsko a chtěli se svézt na velbloudu, přijela s polámanýma rukama, většinou to byla fractura Colesi. Na velblouda se totiž nastupuje, když leží, neboť je vysoký a lézt na něj po žebříku je nevkusné. A velbloud, když vstává, tak nejdřív vyhodí zadek. Kdo na to není připraven, sletí mu přes hlavu a nejčastějším důsledkem toho bývá fractura Colesi. Též jsem zakusil fracturu Colesi, bylo to 5. ledna 1991, přesně čtyřicet let poté, co jsem začal chodit s Věrou Macháčkovou z Doubí u Karlových Var, ale nebylo to velbloudem. A jelikož jsem měl v tu dobu odevzdat článek o buddhismu, naťukal jsem ho na stroji jen jednou rukou; bylo toho třicet stránek, a včas.

Velblouda jsem si nedopřál, ale dopřeju si čaj u Mahárádži. Vypil jsem jeden a dvanáctiletému pinglovi jsem dal dvě rupky. Mahárádža připravuje čaj tak, že uvede do varu oslazené mléko, domnívám se, že kravské, protože buvoličí je mnohem tučnější, a do vroucího mléka nasype čajové lístky. Zamíchá, přecedí – a hotovo. Vypil jsem druhý čaj a dal jsem pinglovi dvourupku. A vypil jsem třetí a dal jsem pinglovi tři rupie. Tvářil se překvapeně, to by se u nás nestalo, a tak jsem mu řekl: „Ta třetí je pro tebe za službu." Usmál se a zmizel, v mžiku však byl zpátky. V papíru nesl dvě mandlové laskomky. Nabídl mi, sám si vzal druhou a zmačkaný papír vyhodil z restaurace skrz neexistující postranní zeď.

(Dokončení v příštím čísle)

Krize na Madagaskaru skončila (II)

PAVEL HOŠEK

Situace posledních měsíců

Až do sčítání hlasů v prvním kole prezidentských voleb probíhalo tedy vše podle vymezených pravidel. V té chvíli však M. Ravalomanana obvinil D. Ratsiraku z manipulace s hlasy voličů a označil sám sebe za jednoznačného vítěze. Po týdnu masových protestů a všeobecného napětí se Ravalomanana prohlásil prezidentem a v únoru jmenoval novou vládu. Ravalomananovi příznivci převzali ministerské budovy v hlavním městě a část armády jim přísahala věrnost.

D. Ratsiraka nesl tyto události velmi těžce a zareagoval snad tím nejhorším možným způsobem. Jmenoval svou vlastní vládu a přesunul vládní struktury do přístavu Toamasina (Tamatave), který ustanovil novým hlavním městem. Vzápětí Ratsirakovy ozbrojené síly obsadily další příbřežní oblasti – sever ostrova s městem Antsiranana a přístavy Mahajanga, Toliara a další. Zdá se to tak trochu jako legračně trucovité chování malého hošíka. Nebezpečnost takového jednání však vyplyne, uvědomíme-li si několik důležitých okolností. Ratsiraka z Toamasiny pochází, má

Džarámaranakalá aneb Ars moriendi (V)

VLADIMÍR MILTNER (†)

22. prosince Pátan

Ještě nebylo deset, radio tedy hraje populární hudbu. (Vzpomněl jsem si, jak kdysi za bolševismu na hodinu, ba na minutu, vyletěl hlasatel, který snad omylem ohlásil pořad slovy: „A nyní uvádíme půlhodinku zábavné a sovětské hudby." Hlasatelka, jež nám časně zjitra popřála dobré ráno a rozmile nám sdělila, že „stanice Hvězda zahajuje s ranní hudbou" to naštěstí odnesla jen pokutou.) V té indické populární hudbě velmi často postřehnete jasný evropský motiv, tu ze španělských rytmů i melodických fíglů, tu kus francouzského šansonu, a zrovna předevčírem zpívala Lata Mangéškarová indickou, jejíchž prvních osm taktů jako by z očka vypadlo Elišce Beethovenově. Lata Mangéškarová, děvče ze Západního Ghátu, mi zpívala už před třiceti lety v Púně a dodnes je to jednička, jak mi potvrdil i Džajdév-dží.

Večer lze v rozhlase chytit i evropskou klasiku, už jsem slyšel Louskáček a Haffnerovu symfonii. Tenhle Haffner, to byl nějaký pracháč a Mozart mu ji složil a věnoval u příležitosti svatby jeho dcery, tak jsem aspoň slyšel od Hans-Jakoba Meyera, který nás vzdělával v hudební teorii a v dějinách hudby. Jinačí povahou byl asi veselý Holanďan Haffner, který zhruba před dvěma staletími putoval Indií jako teď já a měl s sebou kufřík jako teď já, ale k tomu basu vína a dvě dívky služebné, jako teď já nikoli.

Dvořákovu Humoresku (beze slov Naše matka vaší matce nesla něco na ošatce) jsem slyšel z televize u Džajdéva v reklamě na nějaké keksy. Reklamy jsou světový mor. I tady nabízejí Nutellu, Kitkat, Panthene pro-V, Colgate ap., jen jsem zatím nezaznamenal *Pankhónválá hamééšá* čili Always s křidélky.

Vladimír Miltner s Rudolfem Zabradníkem

23. prosince Gaidží

Ráno jsem si na cestu dal dva čaje, s čajovníkem jsme si řekli *Rám-rám* a kráčel jsem odhodlaně. Polohlasně jsem si prozpěvoval Krásný vzhled je na ten boží la la la la.

Takhle jsme to schválně zpívali v našem mládežnickém souboru kolem roku 1950, schválně beze slova *svět*. Náš filozofický vedoucí Evžen Menert, zvaný obecně Nemert, tuhle píseň bytostně nenáviděl, ale ještě bytostněji nenáviděl Čechy krásné, Čechy mé. K jeho narozeninám jsme si tuhle píseň krásně nacvičili v trojhlase, ale nebylo to moc platné, protože sotva jsme zapěli *Čechy*, už jsme se dál nedostali, žádné *krásné* nebyly, jelikož Evžen se rozeřval jako tur, tohle že má za všecko a že toho nemá zapotřebí atd. a ani dort a kytka ho neuchlácholily. Tak jsme mu honem zapěli naši souborovou hymnu Svítí Měsíc nad jezerem, ryby strkaj ocasy ven. Poněkud se zklidnil a pak už si s námi zazpíval i Okolo Frýdku-Místku cestička, přestože byl z Klatov.

24. prosince Dúdú

Z polí a úhorů jsem došel na Málpurskou silnici a po ní jsem se dal doleva na Dúdú. Tohle zatracené Dúdú je na mapě zakresleno stejným kolečkem jako Kišangarh. Avšak vyvstala situace OMO – *o*pět *m*ne *o*blafli. Tím porušili jedenácté přikázání. Neboť křesťané jich mají deset, z nichž některá dle svého uvážení zachováváme i my *nástikové*, tj. ti, co říkají *ne, to není*, ale nadto máme ještě své vlastní desatero, které jsme v meditacích na horách Krkonoších uvážlivě sestavili s mým nejmladším synem. Toto desatero zní:

(11) Mne neoblafneš.
(12) Se neposereš.
(13) Čas plyne.
(14) Ty mě sereš nebudeš. (To je autentický výrok černošského studenta v Praze.)
(15) Toho nebude.
(16) To nehrozí.
(17) To sežereš.
(18) Lidé se množí.
(19) To kecáš.
(20) Do kulí ne!

To jsme si nevymysleli hned. Nad tím jsme bádali velmi dlouho a já mám za to, že to je morální kodex, jenž je přijatelný všem lidem bez rozdílu národnosti, pohlaví, náboženství, politického přesvědčení (fuj!), kasty a všech jiných názorů…

Zkrátka – Dúdú je jen křižovatka. To není obec. To není nic. To je jen něco, jako bývala za mého mládí Šustna na silnici Praha – Karlovy Vary. Křižovatka, sice důležitá, ale jinak nic.

Když jsem jako karlovarský gymnasista začal dálkově studovat hindštinu v Orientálním ústavu v Praze, jel jsem každého půl roku do Prahy ke zkoušce z Karlových Varů na kole až na Šustnu, tam jsem kolo ponechal, do Prahy jsem dojel autobusem, zkoušku jsem složil, přespal jsem u tetičky a druhého dne jsem autobusem dojel na Šustnu, vzal jsem si kolo a došlapal jsem to do Karlových Var.

No a tohle Dúdú je taková Šustna, ale po mnoha letech, tedy rozvinutá přiměřeně technickému pokroku. Všude autobusy, kamiony, džípy a jiná motorová vozidla, všude autodílny, benzin, olej, chladiče, pneumatiky, diferenciály, kondenzátory, automechanici, šoféři, zkrátka něco nepopsatelného…

Poradili mi jediný hotel na téhle křižovatce, která by se měla jmenovat Tútú a ne Dúdú, protože projíždějící tu autobusy a kamiony troubějí o sto šest, tedy hotel nazvaný případně Midway, Na půl cestě. Byl stranou silnice, hezká nová béžovo-okrová budova.

Pokojík byl volný, cena neuvěřitelně nízká, pouhých 30 rupek. Na podlaze tlustá matrace pokrytá lehkým kobercem. Dobrý. Vlastní záchod a koupelna, teplé vody kýbl za pět rupek. Beru. Kolem nádherný trávník, zřejmě zavlažovaný, na něm stolky a křesílka, tam se to bude bádat (mám přece s sebou ještě texty od Thaphpho-kaeho). V hale běžný indický bufáč.

Manažer mne provedl vším kolem, protože je to úplně nový podnik, chtějí to zařídit všechno po indicku, nábytek jen z bambusu a indických dřev, tamhle se ještě vykope koupaliště, opodál už stojí chyše z bambusu a rákosí pro hosty, kteří jim dají přednost před zděnou budovou. Na tohle všechno tu mají odborníka na lidovou architekturu až z Guváhátí v Ásámu. Jen jsem mžoural. Až to bude zcela hotové, tak to bude něco. Ale to už já nezažiju. Na téhle křižovatce si trochu zabádám, seberu se a jdu dál.

Jedna věc mne hněte. Já nemám rád velká města. Já se chci vyhnout Džajpuru, hlavnímu městu svazového státu Rádžasthán. Ale tedy si nevím rady. Ta pitomá mapa mi nabízí jakýsi Malhan, ale ptal jsem se několika lidí, ale nikdo o tom nic nevěděl, jen jeden autobusák mi řekl, že mezi Dúdú a Džajpurem jsou jen vesnice. Jeden stařík v čajovně mi řekl, že někde by tam mělo být městečko Bágrú, ale stranou hlavní silnice. No, snad se tam nějak dohrabu. Krucifix, když to nevědí místní domorodci, jak se v tom mám vyznat já? Ta mapa je absolutně nemožná. Bágrú tam není.

V Dúdú jsem pojedl první pořádné teplé jídlo od Džajdévova Džódhpuru. Zeleninové řízky (smažené), placky *róti* a jogurt. Děsný nepoměr k ceně pokojíka – 70 rupií. Takhle obžerný být nemohu. Ráno potáhnu dál.

31. prosince Džajpur

Chtěl bych vděčně vzpomenout některých lidí, například Dušana Zbavitele, který mne (jak aspoň tuším) držel za vola (a asi věděl proč). Dobří přátelé byli Vašek Černý a Luděk Hřebíček. Mimo orientalisty to byli Jirka Černý z Mateřídoušky, posléze podivuhodný časopis Bar & man, a taky Pavel Zátka.

Jinak jsem měl dobré kámoše, na něž bych se mohl ve všem spolehnout, byl to Béla Danko, Cigoš, pak Vikor (který ovšem usiloval o mou manželku a to se mezi kamarády nesluší), Čárly (Charlie), vynikající Stach zvaný Jacek, s kterým jsme si psali, když byl v lochu, Kuří hnát a taky Rudýnek zvaný Indián, který už je po smrti.

Ještě 31. prosince Mathura

Vychrápal jsem se a je mi trochu líp. Mandarinky a banány mi udělaly dobře. Rádio mi hraje tu valdhornu od Richarda Strausse, kde to tady vyhrabali, to je u boha.

Měl bych ještě napsat, že jsem byl na tom místě, kde údajně byla ta šatlava krále Kansy, v níž se narodil Krišník. Jo, taky se mi stalo, že když jsem tu sháněl ubytování, zašel jsem do Krishna Lodge, ale tam mne nepřijali, že jsem bezvěrec. Jednali se mnou velice zdvořile, omlouvali se, ale byli rozhodní. Nic se nestalo, tady to mám jen o pět rupií dražší a k tomu vlastní koupelnu (tj. kohoutek ze zdi, kýbl a hrnek na sprchování) a záchod evropského způsobu (ale splachovat se musí tím kýblem, v němž mám teď namočené ponožky a kapesníky). Kalhoty a košile, jakož i spodní prádlo jsem si vypral už v Džajpuru. Jo, kde jsou ty krásné časy, kdy mi na Dinéšův příkaz prala prádlo bráhmanská dcera Déví, jeho macatá choť...!

Je to asi správné. Když jsem se v Džódhpuru tak bratrsky objal s tím mým Džajdévem, ten dědek mi byl neuvěřitelně blízký. Co to je, co sblíží dva nejdřív kluky (rok 1950), pak slušné muže (řekněme kolem ro-

Vladimír Miltner se svým synem sestavuje desatero

ku 1970–1980) a nakonec teď 1996? Proč jsem já jel za ním, proč on mne přijal do domu, proč mě ta jeho Urmila ctila, syn Dinéš a jeho choť taky? Vždyť já jsem zrozenec daleké země. A byl jsem mezi nimi (je mi to líto, ale musím to říct, jelikož je to pravda) raději než se svými rodnými bratry. Oni jsou oba synové téže maminky jako já, a téhož otce. Ale každý jsme jiný. Máma byla prima. Táta byl symfoňák, trumpetista. Nemůžu zapomenout jeho vynikající výkony ve všech možných symfoniích a koncertech, ale on vždycky strašně zrudnul a pak umřel na mozkovou mrtvici.

Jednou jsem mu dal Aruťuňanův – Aruťuňan nebo Aruťunjan je Armén (jako Chačaturjan) – koncert pro trumpetu a on ho nastudoval a pak ho s Karlovarským symfoňákem zahrál. Jak jsem byl na tátu hrdý!

A ještě jsem byl na tátu hrdý, když první flétnista hrál nějaký koncert pro flétnu a nějak spletl repetici. Dirigent (o tom se ještě musím zmínit) a orchestr byli pochopitelně zmateni. Nikdo nevěděl, co činit, když sólista začne bruslit. A tehdy táta do té své trumpety zatroubil ten kus, kde to flétnista zkonil, dirigent i orchestr se chytili, sólista taky, a bylo zachráněno.

Ten dirigent byl Jaroslav Gotthard. Musíte si uvědomit, že jsem od roku 1945 žil v Karlových Varech. Tenhle Gotthard byl zjevem neuvěřitelně odporný. Hnusný tvor. Ale když vzal do ruky violu, tak neuvěřitelně, jak byl neuvěřitelně ošklivý, tak neuvěřitelně zkrásněl. Ten hnusný chlap byl nádherný. Ten hrál jak pámbu. Od té doby jsem přesvědčen (a taky mi to nikdo nemůže vymluvit), že muzika je to nejkrásnější umění.

3. ledna Brindávan

Došla mi baterie devítivoltovka v rádiu. To mě mrzí, protože tady není k mání. Ale když jsem si musel odříci tolik věcí, tak to bez rádia taky vydržím. Stejně jsou Indové hlavně na to, aby dělali kravál. Indové by měli mít jedno jediné přikázání, a to: „Ticho!" Ženské by měly mít taky jen jedno, ježto dvě by si nepamatovaly, a to: „Neser boha!" To by stačilo a byl by klid a pokoj…

Co je vlastně pravda? Snad shoda dvou různých entit nebo systémů? To by nebyly různé. Ale přece v tom něco tkví. Pravda je kontradikce. Jsoucno je *causa sui*. Když řeknu „vše je klam," pak je klam i to, co jsem řekl. Když vím, že nic nevím, tak to zkrátka nevím, že jo.

Jak v této souvislosti napsal Ladislav Klíma:

„Proč mlčíš, Mařko?"

„Proto."

A včil mudruj, strýcu!

Přichytili mě tady nějací kluci a začali se mnou vést řeč. Asi tu mají nějakého schopného pajdagoga, bylo to na nich vidět. Uměli i trochu sanskrt a měli slušný přehled po literatuře. Pak jsme začali kecat jen tak kolem a nachechtali jsme se až až. Nikdo z nich nemluvil bradžsky, jen jeden se snažil, ale moc mu to nešlo.

Zítra tu ještě zůstanu, musím si odpočinout, je to už dost blbé. Nejhorší je ta krvavá srágora, člověk je skutečně vak na nečistoty, pytel na sajrajt.

Musím si vzpomenout na starého Vrchlického (nebo jsem to byl zamlada já?):

Kde směv chtěl jsem zřít,
tam slintavý škleb,
a osud, ký ďas,
mne křemem křís v leb.

4. ledna Brindávan

Rád bych věděl, jak to vlastně myslel Daniel Defoe, když v jednom českém vydání je věta „Pakli přiblížíš se k člunu, proženu ti kuli hlavou", a držel přitom mušketu. V druhém vydání sice Robinson také držel mušketu, ale pravil: „Pakli přiblížíš se k člunu, proženu ti hlavu kulí." To mi vrtalo hlavou dost dlouho, ale pak mne trochu uklidnilo, když držitelka dvou moravských vrabců Zana Hagorová zpívala „Náš dům zní smíchem", ačkoli mohla klidně pět „Náš smích zní domem".

Ten hmyz je tu opravdu obtížný. Komáři přímo žerou zaživa; je proti nim taková dýmavá *agarbattí* s názvem „želva" (to nechápu), ale když spíte někde na verandě, tak je houby platná. Mouchy sice nekoušou, ale lezou. Proč lezou, když si ani nezobnou? Jen aby sraly boha.

5. ledna Ještě Brindávan

Mám namočíno (myslím prádlo), tak to jdu doprat, aby mi to do rána hezky uschlo. Jdu.

Mám vyždímáno a pověšeno. Taky jsem si udělal pitnou vodu (což je ovšem zbytečné, ale jak praví stará moudrost, zanedbávání základních hygienických zásad je první známkou rozkladu morálky osobnosti). Ale nějak jsem zjistil, že těch pilulek *a* mám o dvě míň než pilulek *b*. Takže jsem nějak vyblbl dvě *akvy a*. Mám méně *akev a* než *akev b*. Skloňuji dobře: *kurva – kurev*, *akva – akev*, *rakva – rakev.* Do lingvistiky mi nikdo mluvit nebude, to by musel být leda Hřebíček nebo Altmann. Ale na zdraví mi to neubralo. Není co.

7. ledna Mathura

Napadlo mi, co říkal kdysi Kozma Prutkov: Kdyby celá minulost byla přítomností a přítomnost existovala společně s budoucností, kdo by potom byl s to rozlišit, kde jsou příčiny a kde následky?

To je přece přesně v souladu s tím indickým pojetím přítomnosti jako nulového časového bodu.

Ale přece jen, co se může všechno přihodit v tom nulovém časovém bodu!

V jeskyni Džógímára v Čhótá Nágpuru, Rámgarh, je nápis ve staré magadhštině v písmu bráhmí a česky to znamená: Služebnici boží jménem Sutanuka (tj. chrámovou tanečnici jménem Pěkný tělo) tady pomiloval *rúpadakša* z Váránasí jménem Dévadatta.

Otázka je, co znamená *rúpadakša*. Přesně by to byl „expert na tvary“, to jest třeba prasák, když si do té jeskyně zatáhl Pěkný tělo. Anebo by to mohlo znamenat „rozlišovatel forem“, čili něco jako „čistý dialektik“. To by vlastně bylo skoro totéž. Nebo to byl výtvarný umělec.

U těch Indů je to dost složité. Buď se to dělá rituálně, nebo tajně, nebo vůbec. Například já jsem nikdy nezavršil svá indologická studia. A přitom je strašným hříchem pro celou rodinu, když se dívka neprovdá včas, to jest v období od první menstruace do menstruace šestatřicáté. Teď už je to volnější a holky mohou menstruovat i déle, ale jak psal abbé Dubois, když v jižní Indii zemřela dívka po pubertě neprovdána, museli si rodiče najmout mužského, aby ji opíchal před spálením, jinak by měli hřích, že ji včas neprovdali…

Tím končí knížka nazvaná *Džarámaranakalá aneb Ars moriendi.*

* * *

P. S. Životní dráha Vladimíra Miltnera se uzavřela 13. ledna 1997 v Mathuře, kde jeho tělo našlo rovněž místo posledního odpočinku.

Josef Kolmaš

Max von Oppenheim – archeolog, diplomat a mecenáš

BLAHOSLAV HRUŠKA

Kdo navštívil v poslední době Berlín a nevynechal proslulé Pergamonské muzeum na ostrově uprostřed Sprévy, jistě si všiml stavebních úprav na fasádě pravého křídla, kde jsou umístěny neméně jedinečné předoasijské sbírky. V příštím roce zde má být obnoven původní samostatný vchod s architrávem, který budou nést na svých tiárách tři božstva, stojící na zádech lva, lvice a býka. Repliky monumentálních soch se dokončují podle monumentů, které pocházejí z Tell Halafu a dostaly se do Berlína zásluhou Maxe, Svobodného pána z Oppenheimu, jenž patří mezi „otce-zakladatele“ archeologických výzkumů starého Orientu na území dnešní Sýrie.